

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Навчально-науковий інститут психології та соціальної роботи

Кафедра загальної, вікової та соціальної психології імені М.А. Скока

Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «магістр»
на тему

**«СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ПРО ЩАСЛИВУ РОДИНУ СЕРЕД
ПРЕДСТАВНИКІВ РІЗНИХ ПОКОЛІНЬ»**

Виконала:
магістрантка II курсу, 61 групи
053 Психологія
Ткаченко Олена Володимирівна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Дроздова Марина Анатоліївна

Захищено з оцінкою _____

Голова ЕК:

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Студентка	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Науковий керівник	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Рецензент	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засіданні кафедри загальної, вікової та соціальної психології, протокол № _____ від «_____» _____ 20__ року.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
<i>РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічний аналіз феномена соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь</i>	6
1.1 Аналіз феноменів соціальних уявлень і стереотипів	6
1.2 Соціально-психологічні особливості різних поколінь (на прикладі класифікації трьох поколінь «X», «Y», «Z»)	16
1.3 Соціальні уявлення про щастя	18
 <i>РОЗДІЛ 2. Емпіричне дослідження соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь</i>	 22
2.1 Методика та процедура емпіричного дослідження	22
2.2 Отримані результати та їх аналіз	24
2.3 Практичне впровадження результатів	58
 ВИСНОВКИ	 68
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	70
ДОДАТОК А	74

ВСТУП

Актуальність проблеми соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь не підлягає сумнівам у сучасному суспільстві. По-перше, родина є ключовим соціальним інститутом, в якому формується особистість і забезпечується її здоровий розвиток. По-друге, в умовах зміни соціально-економічного контексту, культурних та ціннісних орієнтацій, уявлення про щасливу родину також перетворюється, пристосовуючись до сучасних реалій. По-третє, враховуючи вплив розвитку технологій, гендерної рівності та міграційних процесів на родинні структури, необхідно глибше вивчати і розуміти сприйняття різних поколінь щодо ідеалу щасливої родини. Зрозуміло, що такі дослідження мають практичне значення для створення ефективних стратегій підтримки сімейного благополуччя. Тому проблема соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь є актуальною та потребує додаткової уваги науковців і практиків для зміцнення сімейних взаємин та підтримки щасливого сімейного життя.

Об'єкт дослідження: феномен соціальних уявлень.

Предмет дослідження: специфіка соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні специфіки соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь.

Згідно з поставленою метою було визначено основні **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз змісту понять «щаслива родина», «соціальні уявлення».
2. Організувати та провести емпіричне дослідження уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь.
3. Здійснити статистичний та якісний аналіз отриманих результатів.
4. Здійснити практичне впровадження результатів у вигляді розробленої

для студентів спеціальності «Психологія» лекції.

Теоретико-методологічною основою дослідження є концептуальні положення щодо феномена соціальних уявлень зарубіжних дослідників: Ж. Абріка, Д. Жоделє, С. Московісі.

Методи дослідження: Дослідження виконане за допомогою комплексу теоретичних (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація), емпіричних (анкетування за принципом «незакінчених речень»; контент-аналіз) та математико-статистичних (частотний аналіз) методів.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (34 найменувань) та додатків. У першому розділі проаналізовано феномени соціальних уявлень і стереотипів, описано соціально-психологічні особливості різних поколінь (на прикладі класифікації трьох поколінь - «X», «Y» та «Z»). У другому розділі описані результати емпіричного дослідження соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь, а також практичне впровадження цих результатів. Загальний обсяг роботи – 74 сторінки.

РОЗДІЛ 1

Теоретико-методологічний аналіз феномена соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь

1.1 Аналіз феноменів соціальних уявлень і стереотипів

Теорія соціальних уявлень була сформульована С. Московісі, представником французької соціально-психологічної школи, у 1960-х роках. Вона до сьогодні залишається важливим інструментом вивчення способів та закономірностей формування системи значень та особистісних цінностей суб'єкта в контексті соціальної взаємодії. *«Під соціальними уявленнями, - пише Московічі, – ми маємо на увазі сукупність понять, переконання та пояснення, що виникають у повсякденному житті в ході міжособистісних стосунків комунікації. У нашому суспільстві вони є еквівалентом міфів та систем переконань, які є традиційними суспільству; їх навіть можна назвати сучасною версією здорового глузду...»* [22, с. 378]. Ось чому він пропонує вживати термін «соціальні уявлення», а не «колективні уявлення». За словами Московісі, в сучасному світі наукові знання набувають особливої цінності, і завдяки систематичності шкільної освіти, вони стають доступними для більшості людей, тому заміна колективних уявлень на соціальні була відповідним кроком [32]. Нижче представлено кілька визначень соціальних уявлень, запропонованих С. Московісі [33]:

Соціальні уявлення – це комплексні наукові уявлення, що об'єднують багато образів з концентрацією значень. Також це системи координат, які дозволяють людям інтерпретувати та розуміти події, що відбуваються з ними. Це категорії, які використовуються для структурування подій, явищ та взаємодії з іншими людьми. У контексті теорії С. Московісі, поняття «уявлення» не має традиційного значення, знайомого з психології або логіки, де «уявлення» виступає як посередник між сприйняттям та мисленням, або між образом та концепцією. Для С. Московісі соціальні уявлення є осмисленими

знаннями, що в сучасному суспільстві відповідають тому, що в традиційних культурах розуміється як міфи та вірування. Із цієї причини їх можна визначити як «сучасний варіант здорового глузду» [22, с. 379].

Як категорія, «соціальні уявлення» являють собою спосіб пізнання, що передбачає пізнавальну активність особистості або груп, дозволяючи їм визначити свою ставлення до різних ситуацій, подій, об'єктів та повідомлень. З іншого боку, соціальні уявлення є формою соціальної реальності, що являє собою аспект психіки, визначений соціальним контекстом. Це уявлення людей про різні аспекти життя, що існують не як ізольовані думки окремих осіб, а як загальне бачення члена соціальної групи, класу.

Характерною рисою соціальних уявлень є активна складова. Зображення не просто віддзеркалює об'єкт, адже це його репродукція. Так само і з соціальними уявленнями, які слід розглядати в активній формі. Образ і значення тісно пов'язані в уявленні: кожне значення корелює з образом, кожне зображення наділяється сенсом. Саме свідомість образу в уяві надає йому активності, що полягає в трансформації та реконструкції об'єкта в уяві. Таким чином, соціальні уявлення - це не пасивне відтворення зовнішнього у внутрішньому, а результат та процес активного соціально-психологічного переосмислення реальності. Це уявлення особи про соціальний контекст, в якому вона активна в своїй пізнавальній діяльності. За допомогою соціальних уявлень він (суб'єкт) відтворює, ніби візуалізуючи, предмети, людей та події свого оточення [23].

Зі свого боку, Д. Жоделе акцентує увагу на тому, що соціальні уявлення відображають соціальні знання в специфічній формі та уточнюють нашу буденну реальність. Концепт «соціальних уявлень» виробляється на основі досвіду, інформації, навчання, традиційних міркувань, а також впливу батьківського виховання та соціального обміну [25].

Розглядаючи соціальні уявлення або «соціальні ідеї» як систему інтерпретації, генералізований символ, класифікацію явищ, С. Московісі підкреслює своє бачення. Він стверджує, що соціальні (повсякденні) ідеї

черпають свій зміст переважно з наукових ідей, і цей процес не обов'язково супроводжується їхнім спотворенням або викривленням. За словами С. Московісі, уявлення пояснюють навколишнє середовище у контексті визначеної когнітивної структури. Основна характеристика цієї структури полягає в трансформації інформаційних елементів пізнання в «репрезентативно-образні» [34].

Люди не лише деформують або вибірково сприймають інформацію, засновану на загальноприйнятих ідеях, але й саму реальність, яка з точки зору автора концепції, у свою чергу, будується на основі ідей, які виступають своєрідними критеріями при розгляді питань про реальність відбувається. Отже, уявлення можна розглядати як форму соціальної реконструкції та відтворення дійсності.

С. Московісі підкреслює, що дослідження соціальних уявлень передбачає «аналіз культурних форм вираження груп, організацію та трансформацію цього вираження, і в кінцевому результаті, його посередницьку функцію між групою, або, більше загально, між людиною та її оточенням» [34, с. 232].

Він акцентує увагу на необхідності розробки специфічної методології, що могла б зміцнити теорію соціальних уявлень. Проте, доки не розроблено таку методологію, що повністю відповідала б теорії, вчений пропонує використовувати опитування та аналіз контенту для дослідження уявлень про психоаналіз. На його думку, ці методи «є найбільш відповідними для наукового дослідження соціальних уявлень» [22, с. 313] завдяки їхній гнучкості та великому спектру можливостей.

Також існує думка, що теорія соціальних уявлень базується на ідеях французької соціологічної школи, зокрема Е. Дюркгейма [16]. Цей підхід є важливим через свій соціологічний характер, на якому наголошує С. Московісі в своєму критичному огляді сучасного стану соціальної психології. С. Московісі дотримується принципу «соцреалізму», згідно з яким суспільство - це система з унікальними властивостями, яка повинна стати предметом дослідження в усіх соціальних науках [34]. Крім того, погляди С. Московісі

мають багато спільного з поглядами Е. Дюркгейма стосовно колективних уявлень, через які, на думку останнього, слід досліджувати суспільні явища [16].

Спочатку структура соціального уявлення, яку намітив С. Московісі, охоплювала такі елементи, як: інформація, поле зору, установка. Інформація включала в себе знання про об'єкт, була ключовою для формування презентації. Поле зору відображало організацію змісту презентації, представляло його ієрархічну цілісність, включаючи образні та смислові компоненти [23].

За словами С. Московісі, установка виникає, коли присутнє відсутнє знання та невизначеність у сфері опису. Однак, з часом виникла необхідність переглянути структуру соціального уявлення. Згідно з концепцією наступника С. Московісі, Ж-К. Абріка, структура соціальних уявлень включає такі компоненти:

1. Центральне ядро, пов'язане з колективною пам'яттю та історією групи.
2. Периферійну систему, яка сприяє інтеграції індивідуального досвіду кожного учасника групи та підтримці її різноманітності [4; 18].

Методологічні та методичні підходи до вивчення соціальних уявлень часто були піддані критиці. Зокрема, критики вказували на те, що емпіричні результати були недостатні для підтвердження теорії, тому що дослідження виконувалися за допомогою різних методологій, власна методологія в даному випадку не дала очікуваних результатів. Критичні зауваження також стосувалося використання експерименту як методу вивчення соціальних уявлень. Соціальні уявлення, будучи історичними явищами, навряд чи можуть бути вивчені за допомогою лабораторного експерименту, застосований до тих явищ, які не є історичними.

В початковому формулюванні С. Московісі визначив чотири вирішальні принципи дослідження соціальних уявлень [22]:

1. Необхідність збирання матеріалу з типових дискусій, що відбуваються в суспільстві;

2. Розгляд соціальних уявлень як механізмів відображення реальності;
3. Підкреслення, що сутність соціальних уявлень найбільш явно проявляється у періоди криз та перепон, коли група або її представлення переживають зміни;
4. Розгляд людей, що формують ці ідеї, аналогічно до «аматорських науковців», групи яких можуть нагадувати спільноти науковців-ентузіастів, що існували століттями раніше.

Вивчаючи ці принципи, можна відзначити, що відповідно до першого принципу, основу дискусії становлять актуальні, емоційно насичені теми, пов'язані з незрозумілими і навіть лякаючими об'єктами - будь то події, явища, люди, ідеї тощо.

Другий принцип говорить про те, що в процесі комунікації ідеї та образи набувають матеріальної реальності. Ми опиняємось в реальності, яку створили наші предки, і яку ми адаптуємо відповідно до наших обставин, але не створюємо її від початку (адже ідеї не зникають, а лише на певний час перестають бути «актуальними»). Результатом цієї реконструкції є зміна власних уявлень. Московісі наголошує, що в результаті реконструкції абстракції стають незалежними групами, яка їх породжує, незалежно від повідомлень, які їх породили, час від часу; таким чином вони набувають стабільності [33].

Третій принцип акцентує увагу на тому, що особи, опинившись в кризовій ситуації, стають головними учасниками дискусій, використовуючи яскраві образи. Люди намагаються осмислити незрозумілий, перетворений світ, в якому вони більше не можуть жити за старими правилами, оскільки їх повсякденна рутинна стикається з непереборними труднощами. У такі моменти межі між приватним та публічним світами стираються. Вершина кризи супроводжується появою розриву між науковими та повсякденними знаннями. Такий розрив може бути спричинений новими відкриттями, новими теоріями. Після такої події може відбутися революція здорового глузду, яка, за словами Московісі [23], може бути не менш значущою, ніж революція наукових знань,

описана Г. Тардом [21]. Нарешті, відповідно до четвертого принципу, неформальні дискусії в кафе або клубах, які є аматорськими групами, сприяють формуванню ідей. С. Московісі підкреслює, що Г. Тард був одним з перших, хто відзначив, як думки та уявлення виникають в процесі дискусій, які проводяться в спеціальних місцях - салонах та кафе [15]. Продовжуючи розглядати ці ідеї, Московісі зазначає, що *«дискусії дозволяють окремим особам та групам «приборкати» конфліктуючі об'єкти або ідеї, отримуючи тим самим контроль над ними, оскільки в ході обговорення формується спільне бачення, створюється інтерпретація лякаючих подій»* [32, с. 189].

Соціальні уявлення складаються через механізми зв'язування (якоріння, закріплення) та об'єктивації. Зв'язування полягає у категоризації та присвоєнні назв. Людина, включаючи об'єкти в існуючі категорії і надаючи їм мовні етикетки, наділяє їх значенням. С. Московічі описує, що закріплення проявляється у вступі однієї ідеї до сукупності існуючих у суспільстві понять, надаючи їй значущість і практичність. Це уявлення стає загальним засобом для розуміння поведінки, систематизації предметів та людей відповідно до ієрархії цінностей, а також їхнього найменування.

Об'єктивація – це процес створення візуального образу, що трансформує невідому та абстрактну реальність (наприклад, наукову теорію) у щось конкретне і осмислене. Це досягається за допомогою персоніфікації нового знання (асоціювання нових знань з відомою особистістю), створенням символічних схем та матеріалізацією понять. Утворені соціальні уявлення набувають конструктивної матеріальної сили. За словами С. Московічі, вони мають могутність, яка наділяє соціальні зв'язки можливістю виникати і існувати [34].

Соціальні уявлення відображають логіку розвитку суспільства і визначають генеральний напрямок соціального та культурного життя групи, яка їх сформувала, слугуючи «візитівкою соціальної групи» (С. Московічі). За його поглядами, ключовою умовою формування та поширення соціальних уявлень є соціальна комунікація, адже вона забезпечує обмін інформацією, створюючи

спільний інтелектуальний простір. Кожна особа інтегрує та адаптує соціальну інформацію, що була сформована культурою та окремими групами. Основним посередником у цьому процесі є соціальна група з її досвідом і уже існуючою системою уявлень. Соціальні взаємодії формують специфічну «рамку» для прийняття соціальної інформації - «ідентифікаційну матрицю», яка визначає, як нова інформація інтегрується у когнітивну структуру особи. В когнітивній психології використовують такі категорії, як схеми, конструкти, когнітивні решітки. Московічі підкреслює, що весь набір знань і уявлень про світ є частиною системи, вбудованої в історичний, соціальний і культурний контекст. Це вбудовування обумовлене двома чинниками: по-перше, новий соціальний об'єкт має бути ідентифікований, тобто зв'язаний з категоріями, розробленими культурою, і, отже, закоріненим у систему соціальних зв'язків; по-друге, специфічні знання, які складають соціальні уявлення, є частиною масової культури, інтегрованими в широку комунікаційну мережу і широко розповсюджені у суспільстві [32].

Соціальні уявлення є ключовими елементами в процесі соціального пізнання, відіграючи важливу роль у формуванні та передачі знань в межах культурних та соціальних груп. Засновані на механізмах зв'язування, таких як якоріння і закріплення, вони допомагають категоризувати та називати об'єкти, наділяючи їх значенням. Це дозволяє соціальним групам систематизувати предмети та людей відповідно до їхніх ієрархій цінностей, а також формувати уявлення, які стають загальними засобами для розуміння поведінки.

Однією з головних функцій соціальних уявлень є їх здатність відображати логіку розвитку суспільства, визначаючи генеральний напрямок соціального та культурного життя групи. Вони діють як «візитівка соціальної групи», яка відображає їх цінності, переконання та норми. Ці уявлення стають частиною масової культури, інтегруючись в широку комунікаційну мережу та поширюючись у суспільстві.

Перехід від соціальних уявлень до стереотипів відбувається через процес стереотипізації. Стереотипи є спрощеними, часто перебільшеними

узагальненнями про групу людей або клас об'єктів. Вони також є інструментом соціального пізнання, допомагаючи людям швидко інтерпретувати соціальну інформацію. Однак вони можуть бути неповними або неточними, і часто засновані на передумовах чи упередженнях.

Соціальні уявлення можуть стати основою для стереотипів, коли вони узагальнюються або спрощуються до рівня стереотипних уявлень. Це може відбуватися, наприклад, коли певні характеристики або поведінки, сприйняті як типові для певної групи, стають «закріпленими» у суспільній свідомості. Таким чином, частина соціальних уявлень може бути стереотипізована, і ці стереотипи, в свою чергу, можуть впливати на спосіб, яким люди сприймають та взаємодіють з іншими соціальними групами.

Термін «стереотип» був вперше використаний у науковому контексті американським автором та аналітиком У. Ліппманом, який у своєму трактаті «Громадська думка», виданому в 1922 році, прагнув розкрити суть і призначення стереотипів в рамках соціокультурної сфери. У. Ліппман розглядав стереотипи як феномени, зумовлені не стільки особистим досвідом членів суспільства, скільки передані наполегливо попередніми поколіннями. У. Ліппман стверджує, що індивід не здатен базувати своє розуміння світу лише на власних безпосередніх спостереженнях; більша частина його світогляду опирається на передані ідеї. Концепція соціальних стереотипів, яку розробив Уолтер Ліппман, є фундаментальною у розумінні цього явища в соціології та психології. Ліппман вперше ввів термін "стереотип" у соціальні науки, розглядаючи його як важливий компонент у формуванні громадської думки та соціокультурних відносин. За У. Ліппманом, стереотипи – це спрощені, узагальнені уявлення або образи, які люди формують про різні групи. Ці уявлення часто базуються не на особистому досвіді, а на переданій інформації, яка успадковується від попередніх поколінь або поширюється через мас-медіа та інші канали комунікації. У. Ліппман зазначав, що стереотипи формуються через необхідність людського мозку економити зусилля при обробці інформації. Ці узагальнення дозволяють людям швидко робити

висновки про інших, навіть без глибокого знання або розуміння їх справжнього характеру. Він виокремлював такі особливості стереотипів, як їх стійкість, повторюваність, схильність до спрощення та оціночність. У. Ліппман також вказував на негативні аспекти стереотипів, зокрема на те, що вони часто перекручують реальність та сприяють утвердженню упереджених поглядів і дискримінації. Він підкреслював, що через стереотипи люди часто сприймають об'єктивну реальність у спотвореному вигляді, що може призвести до соціальних конфліктів та нерозуміння. Загалом, концепція У. Ліппмана вплинула на подальші дослідження стереотипів, зокрема на розуміння їх ролі у соціальній комунікації та впливі на формування громадської думки. Його ідеї допомогли визначити, як стереотипи впливають на сприйняття та взаємодії між різними соціальними групами, а також на особистісну ідентичність та поведінку індивідів. [5].

Стереотипи зароджуються через необхідність економії зусиль у процесі збору та розповсюдження інформації, що з часом веде до їх розгляду як невід'ємний і важливий аспект когнітивної діяльності. Дослідник виокремив такі риси стереотипів, як їх повторюваність, стабільність, схильність до спрощення та оціночність, що спричинило формування негативного іміджу соціального стереотипу та бажання позбутися його впливу. Стереотип, який вважається механізмом впливу на суспільну свідомість, обумовлює своєю двозначністю потребу в міждисциплінарному обговоренні. Та навіть з часу публікації роботи У. Ліппмана спільнота не змогла повністю подолати обмеження, накладені його негативними визначеннями соціальних стереотипів [20].

Структурно соціальні стереотипи складаються з когнітивного компонента, що охоплює вірування або знання про характерні риси групи; афективного компонента, який відображає емоційні реакції на групу; та поведінкового компонента, що виявляється у схильності до певної поведінки відносно її членів. Функції соціальних стереотипів різноманітні. Вони спрощують велику кількість інформації, що дозволяє швидше обробляти

соціальну реальність; сприяють самоствердженню, підтримуючи ідентичність та самооцінку індивіда чи групи; забезпечують соціальну ідентифікацію, виокремлюючи приналежність до певної групи та її відмінності від інших; а також легітимізують соціальні відносини, виправдовуючи існуючі соціальні порядки та соціальні позиції [10]. Механізми формування соціальних стереотипів різноманітні: вони передаються через соціальне навчання від батьків, друзів та медіа; засновані на категоризації, яка дозволяє психологічно спрощувати сприйняття соціального середовища шляхом групування осіб за спільними ознаками; включають тенденцію до підтвердження вже існуючих уявлень шляхом зосередження уваги на інформації, що їх підкріплює та ігнорування суперечної, переймаючи групові стереотипи як частину власної ідентичності [6].

Отже, соціальні уявлення дійсно є особливою формою пізнання, яка виражається через специфічні знання, здоровий глузд, контент, і функції яких є соціально обумовлені. Вони служать ключовими характеристиками повсякденного практичного мислення, яке спрямоване на розуміння та асиміляцію матеріального, соціального, та ідеального середовища. Спілкування, дискусії, і соціальні ситуації важливі для формування і розвитку соціальних уявлень. Вони допомагають людям «приборкати» нові ідеї та об'єкти, формуючи спільне бачення та інтерпретації подій. Таким чином, люди здатні перетворювати світ навколо себе, використовуючи свої знання, ідеї, та переконання.

Стереотипи, які можуть розглядатися як особлива форма соціальних уявлень, виконують важливу функцію у спрощенні та упорядкуванні соціальної інформації. Вони допомагають індивідам швидко оцінювати та реагувати на соціальні ситуації, базуючись на узагальнених уявленнях про різні групи людей. Однак важливо розуміти, що стереотипи часто містять перебільшення або спрощення, що може вести до неправильного розуміння та упередженого ставлення до інших.

Отже, соціальні уявлення та стереотипи є невід'ємною частиною

соціального пізнання. Вони відіграють ключову роль у формуванні сприйняття, взаєморозуміння та поведінки в суспільстві. Однак, зважаючи на потенційно обмежуючий і іноді негативний характер стереотипів, важливо прагнути до більш глибокого та критичного розуміння соціальних уявлень, щоб сприяти більш справедливим і відкритим соціальним відносинам.

1.2 Соціально-психологічні особливості різних поколінь (на прикладі класифікації трьох поколінь - «X», «Y» та «Z»)

Соціально-психологічні особливості поколінь, класифікованих як «X», «Y» і «Z», відрізняються на основі унікальних історичних, культурних та технологічних контекстів, що формували їхній розвиток та світогляд [11].

Покоління «X», народжене приблизно між 1965 та 1980 роками, виросло в епоху змін і нестабільності, зокрема економічної. Вони відомі своєю самостійністю, цінуванням балансу між роботою та особистим життям, а також скептицизмом стосовно авторитетів. Це покоління стало свідком технологічного вибуху, але зберігає здатність спілкуватися та взаємодіяти без посередництва цифрових технологій.

Покоління «Y», часто згадуване як міленіали, народжене від початку 1981-х до середини 1996-х, виросло в час становлення Інтернету та глобалізації. Вони цінують співпрацю, інновації та культурне розмаїття. Міленіали мають тенденцію бути оптимістичними, цілеспрямованими та соціально відповідальними. Вони також знаходять важливість у пошуку сенсу в своїй роботі та прагненні до швидкого кар'єрного росту [19].

Покоління «Z», яке включає осіб, народжених від 1997-х по 2012-х, відрізняється своїм нативним зануренням у цифровий світ. Ці індивіди є високо з'єднаними, технологічно обізнаними та соціально свідомими. Покоління Z цінує індивідуалізм, різноманітність та автентичність, прагнучи до змістовної взаємодії в онлайн та офлайн просторах. Їхнє бачення світу сформоване

швидкими змінами і постійним потоком інформації, що змушує їх бути гнучкими, адаптивними та креативними [13].

Відповідно, соціальні уявлення про сімейне життя зазнають значних змін відповідно до епохи, культурних особливостей та вікових груп. Такі переконання мають вагомий вплив на наш світогляд, створюючи систему цінностей, очікування та поведінкові реакції. Особливо помітні розбіжності у визначенні щасливого сімейного життя між різними поколіннями, які мають свої відмінності в поглядах на роль статі та пріоритети сімейних цінностей.

Отже, соціально-психологічні характеристики поколінь «X», «Y» і «Z» відображають еволюцію цінностей та ставлення, що значною мірою визначаються історичними подіями, культурним контекстом і технологічним прогресом, які мали місце під час їх формування. Покоління «X» виростало у відносно стабільні часи після хвилі післявоєнного оптимізму, але також пережило рецесію та політичні зміни, що призвели до певного цинізму та реалізму у їхньому світогляді [18]. Вони вважаються першими, хто змішує роботу з особистим життям, але в той же час прагнуть зберегти межі між ними. Міленіали покоління «Y» росли в час, коли світ став більш відкритим та доступним завдяки Інтернету. Вони засвоїли цінності, які акцентують на індивідуалізмі, рівності та соціальній справедливості. Для них робота повинна бути не лише засобом заробітку, а й джерелом особистісного зростання та внеску в суспільство. Наймолодше покоління «Z» вважається більш підприємливим та незалежним, порівняно з попередніми поколіннями. Вони виростили в епоху цифрових технологій, що робить їх експертами в обробці інформації та мультитаскінгу [29]. Водночас, вони стикаються з викликами, такими як кліматичні зміни та глобальна нестабільність, що формують їхні погляди на стабільність та спільноту. Характер взаємовідносин в сім'ї також трансформувався у відповідності з поколінням. Покоління «X» прагнуло до стабільності в сімейному житті, часто намагаючись виправити помилки своїх батьків. Міленіали надають перевагу рівноправному партнерству та балансу між роботою та особистим життям, в той час як покоління «Z» шукає глибоких,

автентичних відносин, які відображають ширший спектр людських досвідів та ідентичностей. Очікування цього молодшого покоління від сімейного життя часто включають гендерну рівність, спільне батьківство та сильніше акцентування на емоційному зв'язку та підтримці.

У нашому аналізі соціально-психологічних особливостей поколінь X, Y, та Z ми виявили, що кожне покоління розвиває унікальні характеристики, відповідно до свого історичного, культурного та технологічного контексту. Покоління X, яке виросло в період змін та нестабільності, виробило самостійність та цінування балансу між роботою та особистим життям. Міленіали, або покоління Y, сформувались в епоху глобалізації та появи Інтернету, що призвело до їхнього оптимізму, прагнення до інновацій та цінністю культурного розмаїття. Покоління Z, виросло у світі цифрових технологій, відзначається технологічною обізнаністю, індивідуалізмом та цінністю автентичності. Ці відмінності відображаються у їхньому ставленні до сімейного життя та формують різні підходи до взаємин у сім'ї. Важливо розуміти та цінувати ці різноманітні перспективи, оскільки вони впливають на формування політики, маркетингових стратегій, робочого середовища, та взагалі на соціальні взаємодії. Вивчення особливостей кожного покоління дозволяє нам краще розуміти динаміку суспільних змін і адаптуватися до них, формуючи більш гармонійні та продуктивні відносини між різними віковими групами.

1.3 Соціальні уявлення про щастя

Соціальні уявлення про щастя розвивалися та змінювалися на протязі історії, відображаючи культурні норми, історичні події та економічні умови. У традиційних суспільствах щастя часто асоціювалося з громадською та родинною гармонією, дотриманням соціальних норм і здійсненням ритуалів. З розвитком індивідуалізму в модерних суспільствах, акцент у понятті щастя

змістився на особисті досягнення, самореалізацію та особистісне благополуччя.

У сучасному світі, щастя часто вважається вибором або навіть продуктом, що можна «купити» завдяки споживанню товарів чи послуг. Воно вбачається у відчутті задоволеності від життя, емоційній рівновазі та відсутності страждань. Соціальні мережі та реклама часто зображують образи щасливих людей, які живуть «ідеальним життям», що може формувати нереалістичні очікування і спричиняти порівняння, які підривають щастя індивіда [1].

У психологічному словнику щастя розглядається як стан задоволеності: «Задоволеність – суб’єктивна оцінка якості тих чи інших об’єктів, умов життя і діяльності, життя в цілому, відносин з людьми, самих людей, в т.ч. і самого себе (самооцінка). Високий ступінь задоволеності життям, очевидно, є те, що іменується щастям; близький конструкт – і психологічне (суб’єктивне) благополуччя» [15, с. 481]. Задоволеність життям відображає оцінку людиною її власного життя. Але навколо нас тисячі людей, що прагнуть до задоволеності, але не зовсім розуміють що ж це таке, вони хочуть бути щасливими, але не розуміють, що таке щастя. Є.П. Ільїн пише: «поняття «щастя» є складним, що має як когнітивний, так і емоційний компонент, який відображає як оцінку свого існування, так і ставлення до себе як до щасливої чи нещасної людини. При цьому чітких і єдиних для всіх людей критеріїв щастя немає» [11, с. 331].

У книзі «Психологія щастя» М. Аргайл пише про те, що «соціальні відносини дуже сильно впливають на відчуття щастя та інші аспекти благополуччя. Не виключено, що вони – єдине найважливіше джерело щастя» [4]. Складно погодитися з тим, що спілкування з іншими людьми – це єдине джерело щастя, однак як одне із основних воно чітко простежується в багатьох дослідженнях. Наявність навколо нас інших людей дуже сильно впливає на якість нашого життя. У компанії друзів і рідних чи просто в компанії люди схильні відчувати себе більш щасливими. М. Чіксентміхайї пише, що «якщо попросити індивіда перелічити приємні заняття, здатні на цілий день поліпшити його настрій, швидше за все, в його списку будуть такі пункти, як «бути разом з радісними людьми», «бачити, що іншим цікаво те, що я говорю»,

«проводити час з друзями» і «відчувати себе сексуально привабливим» [14]. З усього зовнішнього світу найголовнішу участь у щасті людини беруть люди. Для щастя, стверджував Гольбах, «більш за все потрібна людині людина» [24, с. 11]. Щастя – це відчуття хвилин радості, проведених з друзями, дітьми, коханою людиною. Це приємні емоції під час зустрічей і спілкування. Людині важливо відчувати себе прийнятою і зрозумілою іншими людьми, важливо отримувати відповідні почуття, бути потрібною. Наявність міцних дружніх зв'язків допомагає подолати життєві негаразди і труднощі, поділити радості і прикраси, обговорити болючі проблеми. Кожна людина, що з'явилася в нашому житті, відкриває інший погляд на світ, дає можливість відчувати новизну того, що відбувається навколо нас [30].

Суб'єктами щастя виступають особистість, соціальна група, суспільство і людство в цілому. За видами щастя є особистим і суспільним. Так, Т. Айраксінен виокремлює щастя індивіда і щасливе суспільство. Особисте щастя має прояв в інтересах окремої людини, її самоцінності, моральної гідності та відповідальності. Суспільне щастя охоплює певне суспільство. Безперечно, особисте щастя та суспільне щастя характеризується взаємозалежністю, постійним взаємовпливом та взаємоперетворенням [9].

Психологія та філософія вносять глибший зміст у розуміння щастя, підкреслюючи важливість внутрішнього спокою, змістовних особистих відносин, відчуття завдання та цілі в житті, а також можливість рости та розвиватися як особистість. Згідно з поглядами позитивної психології, щастя може бути розвинене через вдячність, оптимізм, та відкритість до нових досвідів. З іншого боку, соціально-економічні теорії пропонують, що основа щастя криється в соціальній справедливості, економічній рівності та забезпеченні базових потреб всіх членів суспільства. Культурні чинники також грають важливу роль у формуванні уявлень про щастя, віддзеркалюючи цінності та переконання, які різняться між різними групами.

Соціальні уявлення про щастя відіграють важливу роль у формуванні культурних, соціальних та індивідуальних взаємодій у суспільстві. Ці уявлення,

які розвиваються і змінюються впродовж історії, відображають широкий спектр культурних норм, історичних подій та економічних умов, що формують суспільний контекст. У традиційних суспільствах щастя часто асоціювалося з громадською та родинною гармонією, дотриманням соціальних норм і здійсненням ритуалів, віддзеркалюючи колективістські цінності. У таких культурах щастя розглядалося як результат гармонійних відносин між людиною та її соціальним оточенням, а також як відповідність культурним очікуванням і традиціям.

З появою модернізації та розвитком індивідуалізму, уявлення про щастя змінилися. У сучасних західних суспільствах акцент змістився на особисті досягнення, самореалізацію та особистісне благополуччя. Таке розуміння щастя наголошує на важливості внутрішнього задоволення, емоційного балансу та можливості індивіда реалізувати свій потенціал. У контексті глобалізації та споживацької культури сучасні соціальні уявлення про щастя часто пов'язані з матеріальним достатком і споживанням. Це уявлення щастя як товару або послуги, який можна придбати, посилюється впливом реклами та соціальних медіа, які часто пропагують образи ідеального життя, пов'язані з матеріальним успіхом та зовнішньою привабливістю. Психологічний погляд на щастя підкреслює важливість емоційного благополуччя, особистих відносин та внутрішньої гармонії. Сучасні психологічні теорії, такі як позитивна психологія, зосереджуються на розвитку вдячності, оптимізму та відкритості до нових досвідів як ключових компонентів щастя. Культурні чинники також грають значну роль у формуванні уявлень про щастя, віддзеркалюючи цінності та переконання різних груп. Наприклад, у східних культурах щастя може бути більш пов'язане з духовними практиками та внутрішнім миром.

Таким чином, соціальні уявлення про щастя є багатограними та різноманітними, оскільки вони об'єднують індивідуальні, культурні, філософські та економічні аспекти людського досвіду. Ці уявлення продовжують еволюціонувати разом зі зміною суспільних норм та цінностей.

РОЗДІЛ 2

Емпіричне дослідження соціальних уявлень про щасливу родину серед представників різних поколінь

2.1 Методика та процедура емпіричного дослідження

Ми провели емпіричне дослідження з метою з'ясування соціальних уявлень про щасливу родину серед різних поколінь, використовуючи спеціально розроблену анкету (ДОДАТОК А). Дослідження було проведено у серпні 2023 року та організовано з використанням технології Google Forms для кожної вікової групи окремо. Використання окремих форм для кожного покоління дозволило нам ефективно збирати та обробляти дані, а також виокремлювати результати за поколіннями. Анкета містила 15 незакінчених речень, які респонденти повинні були завершити, надаючи відповіді, що відображали їхнє розуміння та переконання про те, що таке «щаслива родина». Запитання були сформульовані таким чином, щоб вони покривали різні аспекти родинного життя, включаючи уявлення про ролі, конфлікти та їхні способи розв'язання. Ці питання охоплювали широкий спектр тем, від основних характеристик щасливих та нещасливих родин до специфічних аспектів родинного життя, таких як вирішення конфліктів, спілкування, ролі в сім'ї та загальне уявлення про сімейне щастя. Перше питання «Усі щасливі родини мають...» спрямоване на виявлення ключових елементів, які, на думку респондентів, є необхідними для щастя в сімейному житті. Натомість друге питання «Нещасливою родиною можна вважати ту, в якій...» дає змогу виявити чинники, які, на думку учасників, сприяють нещастю в родині. Третє питання «Діти у щасливих родинах зазвичай...» та дев'яте питання «У щасливій родині діти повинні...» дозволяють дослідити уявлення про виховання та розвиток дітей у контексті щасливої родини. Четверте питання «Сімейне щастя - це...» має на меті визначити, як респонденти розуміють сімейне щастя у широкому сенсі. П'яте питання «Якщо порівнювати з минулими часами, то щасливих

родин зараз...» вивчає уявлення про зміни у кількості щасливих родин із часом. Шосте та сьоме питання про ознаки щасливих та нещасливих родин дозволяють детальніше розглянути критерії та характеристики, які визначають щастя в сімейному житті. Восьме питання «У щасливій родині батьки повинні...» спрямоване на розуміння ролі батьків у створенні гармонійного сімейного середовища. Десяте питання «Спілкування в щасливій родині відрізняється тим, що...» та одинадцять «Конфлікти в щасливій родині вирішуються шляхом...» зосереджені на особливостях спілкування та вирішення конфліктів. Дванадцять питання «Щаслива родина для мене - це...» дає можливість учасникам висловити своє індивідуальне бачення щасливої родини, тоді як тринадцять «Якість життя в щасливій родині можна описати як...» допомагає оцінити, як респонденти пов'язують щастя з якістю життя. Чотирнадцять питання «Роль голови сім'ї в щасливій родині - це...» вивчає уявлення про лідерство та владу в сім'ї, а п'ятнадцять «Щасливі родини різняться від нещасливих тим, що...» дозволяє визначити відмінності між щасливими та нещасливими родинами з точки зору респондентів.

Таким чином, анкета була спрямована на комплексне вивчення уявлень про щастя в родинному житті, враховуючи різні аспекти, від особистих переживань та відносин до ширших соціальних та культурних контекстів.

Дослідження охоплювало вибірку в 90 осіб, яка складалася із 45 осіб жіночої статі та 45 осіб чоловічої статі. Досліджувані були розподілені на три підгрупи за поколіннями:

- покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками) - 30 осіб (15 осіб жіночої статі та 15 осіб чоловічої статі);
- покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками) - 30 осіб (15 осіб жіночої статі та 15 осіб чоловічої статі);
- та покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками) - 30 осіб (15 осіб жіночої статі та 15 осіб чоловічої статі).

Опитаними є українцями, які знаходяться на території України. Вибірка сформована із платформи Інтернет, з бажаючих, які підпадали під відповідні

категорії. Це дозволило нам порівняти, як уявлення про щасливу родину можуть змінюватися від покоління до покоління.

Після збору відповідей ми провели аналіз, згрупувавши їх за смисловими категоріями. Методика обробки даних включала як кількісний, так і якісний аналіз. Спершу ми використовували кількісні методи для визначення загальних тенденцій та частоти згадування певних понять. Далі ми провели якісний аналіз, що дозволив нам глибше інтерпретувати зміст відповідей та визначити ключові патерни в уявленнях про щасливу родину. Отримані категорії ми тлумачили як соціальні уявлення, які відображають узагальнені погляди та переконання респондентів з різних поколінь. Відповідно, наше дослідження відкрило широкий спектр уявлень про щасливу родину, які варіюються від покоління до покоління. Результати дали змогу глибше зрозуміти, як різні покоління сприймають сімейні цінності, відносини, ролі та конфлікти, а також як ці сприйняття формують їхні соціальні взаємодії та динаміку в сім'ї.

Отже, наше дослідження було спрямоване на виявлення та аналіз соціальних уявлень про щасливу родину серед різних поколінь. Респонденти завершували запропоновані їм речення, виходячи зі своїх переконань та досвіду. Це допомогло в поглибленні нашого розуміння соціальних уявлень про щасливу родину, та як вони впливають на соціальні взаємодії та динаміку в сім'ї.

2.2 Отримані результати та їх аналіз

Проаналізуємо смислові групи відповідей, отримані у кожній досліджуваній підгрупі, на **незакінчене речення № 1** (*«Усі щасливі родини мають...»*).

У підгрупі покоління «Х» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 29 соціальних уявлень):

- 1) «Сумісність та спілкування» («спільні інтереси», «розуміння між собою», «розум», «розуміння», «гнучкість у спілкуванні», «рівноправні відносини»,

- «спільний час відпочинку») – 27,5% усіх відповідей;
- 2) «Любов та підтримка» («любов та повага», «кохання», «взаєморозуміння та повагу», «повага одне до одного», «розуміння до кожного члена родини, незалежно від того чи це діти чи батьки») – 26,5% усіх відповідей;
 - 3) «Стабільність та традиції» («щастя», «традиції», «здорові межі») – 40%;
 - 4) «Інше» (відповідальність, щирість, особистий простір, емоційність) – 16%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками) щодо означеного речення нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

- 1) «Взаєморозуміння та підтримка» («взаєморозуміння», «бути командою», «розуміння», «підтримку», «повагу один до одного», «спільні інтереси», «взаєморозуміння між собою», «взаєморозуміння любов та повага») - 66,5% від усіх відповідей;
- 2) «Діти і рідні» («дітей», «дітей та усміхнені очі», «здорових і живих рідних», «однакове ставлення до наявності дітей у шлюбі і їх кількості») - 18%;
- 3) «Спільні цілі та плани» («мати спільну мету, цілі», «бути поруч», «бути підтримкою», «спільно розподіляти бюджет», «планувати відпуски разом (за можливістю)», «спільні цілі по життю (глобальні, як наприклад переїзд в іншу країну, покупка квартири/дома і подібне)», «час для спільного відпочинку, загальні цілі»)) - 15%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками) нами було виокремлено 5 основних груп відповідей на перше речення (всього 28 соціальних уявлень):

- 1) «Взаємини та емоційна підтримка» («підтримка», «розуміння», «побудова взаємовідносин на повазі») - 33,5% від усіх відповідей;
- 2) «Спільність та спільна діяльність» («спільне проведення часу», «проводять час разом», «мають спільну діяльність») - 23%;
- 3) «Свобода та індивідуальність» («є повага одне до одного», «кожен має

право на самовираження») - 19,5%;

4) Конфлікт та його вирішення («конструктивний діалог», «вирішення проблем адекватним шляхом») - 13%;

5) «Матеріальні аспекти» («фінансова складова», «достатній рівень життя», «є кошти на потрібні речі») - 11%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь **на незакінчене речення № 1 («Усі щасливі родини мають...»)**, ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільне: у всіх поколінь виражається ідея про важливість емоційного зв'язку та підтримки. Вони підкреслюють значення взаєморозуміння, любові, поваги, та спілкування. Це свідчить про універсальність цих цінностей у уявленнях про щасливу родину незалежно від вікової категорії.

Відмінне: Покоління X наголошує на стабільності та традиціях, що відображає їхнє бачення основи сімейного щастя. Покоління Y зосереджується на взаєморозумінні та підтримці, але також надає ваги спільним цілям та планам, підкреслюючи бажання вирішувати проблеми разом. Покоління Z акцентує на емоційній підтримці та свободі, підкреслюючи важливість індивідуальності кожного члена родини.

Таким чином, поки базові потреби в емоційному зв'язку є загальними, ми бачимо, що молодші генерації віддають перевагу свободі та індивідуалізму, а старші - традиціям та стабільності. Це відображає зміни у суспільних настроях та соціальних відносинах з часом.

Проаналізуємо смислові групи відповідей представників трьох досліджуваних поколінь **на незакінчене речення № 2 («Нещасливою родиною можна вважати ту, в якій...»)**.

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 20 соціальних уявлень):

1) «Відсутність емоційного зв'язку» («нема любові та поваги», «немає порозуміння», «немає партнерських відносин», «нема кохання та розуміння») - 45% усіх відповідей;

2) «Негативні взаємодії» («весь час сваряться», «не чують один одного», «часті сварки», «зрада») - 30%;

3) «Відсутність спільних цінностей» («не мають спільних інтересів», «немає спільності у поглядах», «різні політичні погляди») - 20%;

4) «Інші проблеми» («відсутній інтерес до інших», «загальний стрес», «навіть хатні улюбленці нещасливі») - 5%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками) нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 29 соціальних уявлень):

1) Відсутність емоційного зв'язку» («батьки не щасливі», «жінка та чоловік не поважають один одного», «один з її членів нещасливий», «немає любові, поваги і взаєморозуміння», «люди не чують один одного», «тебе не поважають, принижують», «засуджують», «немає порозуміння між усіма членами родину», «комусь погано», «відсутня турбота», «повага», «немає підтримки») - 42% від усіх відповідей;

2) «Конфлікти і непорозуміння» («постійні суперечки», «є зрада», «приниження», «недовіра», «є місце маніпуляціям та психологічному насильству», «кожен день/через день сварки», «є місце образам», неповазі та брехні», «постійні сварки», «не вміють їх вирішувати», «є часті сварки», «панують взаємні претензії») - 31%;

3) «Відсутність спільних цілей та інтересів» («кожен зайнятий собою», «у кожного своє бачення на майбутнє», «немає спільних цілей і інтересів») - 17%;

4) «Інші проблеми в родині» («секс вимушений, або не задовільний хоча б для одного з партнерів», «спілкування з родичами партнера вимушене або має негативний вплив», «не мають дітей», «живуть для себе», «відсутня комунікація», «ігноруються емоції») - 10%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 29 соціальних уявлень):

1) «Відсутність довіри та розуміння» («не можна довіряти», «немає розуміння», «є недовіра», «немає поваги один до одного», «немає розуміння», «не слухають одне одного», «відсутність інтересу до інших», «недостатньо

уваги до потреб інших», «взаємні образи», «емоційна ізоляція») - 38% від усіх відповідей;

2) «Конфлікти та насилля» («є постійні сварки», «фізичне і словесне насилля», «маніпуляції», «конфлікти недорозв'язані», «є сталі претензії», «ревності») - 24,5%;

3) «Обмеження свободи і вибору» («не поважають особистих кордонів одне одного», «є обмеження у праві вибору», «багато заборон», «не визнані границі», «зловживання авторитетом», «відсутність простору для кожного») - 21%;

4) «Матеріальні проблеми» («переважають матеріальні цінності», «знеціненням почуттів інших», «маніпулюють почуттями») - 16,5%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь **на незакінчене речення № 2** (*«Нещасливою родиною можна вважати ту, в якій...»*), цікаво спостерігати, як різні покоління уявляють проблеми, що можуть робити родину нещасливою.

Порівняльний аналіз відповідей трьох поколінь вказує на деякі спільні тенденції та відмінності у їхніх поглядах.

Спільне: Усі три покоління підкреслюють важливість емоційного зв'язку у сім'ї. Хоча покоління X і Y називають «відсутність емоційного зв'язку» як основну проблему, покоління Z конкретизує це до «відсутності довіри та розуміння», що можна розглядати як деталізацію емоційного зв'язку. Всі покоління згодні, що конфлікти, будь то нерозв'язні чи постійні сварки, є істотною ознакою нещасливої родини.

Відмінне: Покоління X та Y акцентують на відсутності спільних цінностей чи цілей. Покоління Z, однак, робить акцент на взаємоповазі та особистих кордонах, що може відображати зміщення цінностей у суспільстві на більшу індивідуалізацію та самовираження. Покоління Z піднімає питання обмеження свободи і вибору в родині, що не було явно виражено в попередніх поколіннях. Це може бути пов'язано з сучасною увагою до особистих прав та свобод. Тільки покоління Z виокремлює матеріальні проблеми як чинник нещасливої родини, що може вказувати на їхнє сприйняття важливості

емоційної глибини та аутентичності взаємин.

Виходячи з цього аналізу, можна зробити висновок, що кожне покоління вносить свій унікальний контекст у розуміння того, що робить родину нещасливою.

Проаналізуємо смислові групи відповідей досліджуваних кожної підгрупи на **незакінчене речення № 3 («Діти у щасливих родинах зазвичай...»)**

У підгрупі покоління «Х» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 26 соціальних уявлень):

- 1) «Стан щастя і позитив» («щасливі», «веселі та впевнені», «допитливі», «активні», «радісні») - 43% усіх відповідей;
- 2) «Вихованість» («виховані», «чемні», «поважають старших», «гарні як приклад іншим дітям») - 23%;
- 3) «Мають соціальні та емоційні навички» («легко знаходять спільну мову з іншими», «дружні», «самодостатні», «впевнені в собі», «в гарних відносинах з батьками», «можуть спілкуватися відкрито») - 19%;
- 4) «Розвиток та особистісне зростання» («розвивають свої таланти», «відчувають себе частиною команди», «вивчають глобальний світ», «мають здорове хобі») - 15%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 30 соціальних уявлень):

- 1) «Емоційний стан» («щасливі», «почувають себе в безпеці та щасливі», «сміливі і відкриті», «успішні та життєрадісні», «відкриті», «дружелюбні», «усміхнені», «мега щасливі», «веселі», «усміхнені і щасливі», «багато сміються», «емоційно розвинуті», «емоційно стабільні») - 70% від усіх відповідей;
- 2) «Соціальні та комунікативні навички» («чемні», «зайняті в розвиваючих кружках», «проводять спільні сімейні вилазки», «присутні», «впевнені в собі», «мають добрі соціальні навички», «багато часу проводять з батьками») - 20%;

3) «Розвиток та освіта» («допитливі», «відносно легше опановують нові навички/знання», «не бояться робити помилок», «мають творчі/спортивні/розумові здібності») - 10%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Емоційне благополуччя» («щасливі», «люблячі», «вільні в емоційних проявах») - 28,5% від усіх відповідей;

2) «Соціальна адаптація» («дружелюбні», «відкриті та толерантні», «мають друзів і хобі») - 22%;

3) «Особистісний розвиток» («успішні», «навчені відповідальності», «вчаться від своїх помилок», «формують власний світогляд») - 21%;

4) Психологічна стабільність («спокійні», «психічно здорові», «відчуються безпечно») - 15,5%;

5) «Адекватність у сімейних взаєминах» - («не закривають двері», «діляться своїми досягненнями», «підтримують молодших членів сім'ї», «беруть активну участь у сімейному житті») - 13%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 3** (*«Діти у щасливих родинах зазвичай...»*), ми можемо бачити, що спільним для всіх трьох поколінь є розуміння важливості емоційного благополуччя. Покоління X, Y та Z підкреслюють, що щасливі діти в родині зазвичай виховуються в атмосфері позитиву та любові. Вони також однакові в тому, що соціальні та емоційні навички є необхідними для щасливого дитинства. Однак, відмінності простежуються у фокусі кожного покоління. Покоління X акцентує увагу на вихованості та особистісному зростанні, що може відображати їхнє бачення структурованого та наполегливого підходу до виховання. Міленіали (покоління Y) більше зосереджені на емоційному зв'язку, відображаючи зростаючу увагу до внутрішньої гармонії та розуміння у сімейних стосунках. Покоління Z, в свою чергу, розширює ці ідеї, додаючи значення психологічної стабільності та активної участі в сімейному житті, що може бути відгуком на сучасні прагнення до самовираження та самореалізації в

безпечному середовищі.

Таким чином, спільне у всіх поколінь - це усвідомлення необхідності емоційної опори та розвитку особистісних навичок, але кожне покоління додає до цього своє унікальне бачення, що відображає зміни в суспільних нормах і цінностях протягом часу.

Проаналізуємо смислові групи відповідей представників досліджуваних поколінь на **незакінчене речення № 4 («Сімейне щастя - це...»)**

У підгрупі покоління «Х» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 20 соціальних уявлень):

1) «Емоційний зв'язок та гармонія» («здорова родина», «затишок скрізь: у стосунках з коханим, з дітьми», «бажання знаходитись поруч з сім'єю», «гармонія коли хочеться йти до дому та проводити весь час разом», «кохання», «врахування інтересів усіх членів», «спільні мрії», «навчання разом») - 45% усіх відповідей;

2) «Благополуччя та здоров'я» («затишний дім», «здорові та розумні діти», «живі і здорові рідні», «загальне благополуччя в усьому», «загальне благополуччя кожного члена сім'ї») - 20%;

3) «Підтримка та взаємодія» («турбота про ближніх», «взаємоповага і вміння чути», «підтримують один одного») - 25%;

4) «Традиції та спілкування» («сімейні традиції», «відкритий діалог») - 10%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками) нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

3) «Сімейна єдність і підтримка» («коли всі поруч», «здорові та щасливі», «добробут та підтримка кожного члена родини», «коли тобі ніхто не потрібен крім твоєї сім'ї», «бути разом», «піклуватися один про одного і не чекати вигоди», «щастя всіх членів родини в єдності») - 31%;

2) «Любов і взаєморозуміння» («взаємопорозуміння і кохання», «спокій», «рівновага», «шалена довіра половинці», «повага один до одного», «повне взаєморозуміння один одного», «взаєморозуміння») - 27%;

3) Діти, загальне благополуччя батьків та дітей («діти», «спільне дозвілля», «загальне благополуччя батьків та дітей», «те, що треба напрацювати батькам загальне благо») - 19%;

4) «Емоційний стан і здоров'я» («емоційний стан кожного члена сім'ї», при якому кожен відчуває емоційний спокій та тепло», «коли комфортно і спокійно на душі з тим, хто поруч», «емоційна стабільність», «коли піднімається настрій при спільному проведенні часу») - 13% від усіх відповідей;

5) «Інші відповіді» («тепло і затишок») - 10%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Емоційні та психологічні аспекти» («відчувати любов», «емоційне благополуччя», «любов», «розуміти один одного», «підтримка», «кохання», «уміння сміятися разом», «уміння радіти маленьким речам») – 39% від усіх відповідей;

2) «Соціальні та сімейні зв'язки» («коли члени сім'ї мають конект один з одним», «коли родина живе в гармонії», «бути захищеним», «благополуччя», «взаємна допомога», «тісні стосунки з родичами», «взаємний захист і підтримка», «готовність служити одне одному», «взаємодопомога у важкі часи») - 21%;

3) «Фінансові та матеріальні аспекти» («гроші», «відсутність фінансового стресу») – 18 %;

4) «Спільна діяльність та захоплення» («сімейні гастрономічні традиції», «нічні розмови при свічках», «спільні проекти і захоплення», «саморозвиток і проведення час разом», «ділення веселощів і турбот») - 11,5%;

5) «Розвиток та позитивне мислення» («постійне прагнення до росту разом», «відсутність необґрунтованого критицизму») - 10,5%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 4** (*«Сімейне щастя - це...»*), ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільним для всіх трьох поколінь є те, що емоційний зв'язок, гармонія і взаємопідтримка в родині виступають ключовими складниками сімейного щастя. Всі три покоління підкреслюють важливість емоційного благополуччя, здоров'я та спілкування в родині. Покоління Х, з одного боку, акцентує увагу на емоційному зв'язку і гармонії, з іншого – на благополуччі та здоров'ї, що відображає класичний підхід до сімейних цінностей. Вони також наголошують на підтримці та традиціях як елементах, що сприяють сімейному щастю.

Для покоління Y характерною є більша увага до понять любові та взаєморозуміння, що є показником їхнього прагнення до глибших емоційних зв'язків і комунікації в родині. Вони також виділяють благополуччя дітей та батьків і важливість позитивного емоційного стану. Покоління Z виокремлює емоційні та психологічні аспекти сімейного щастя, підкреслюючи важливість любові, розуміння, довіри та підтримки. Це покоління також звертає увагу на соціальні зв'язки в сім'ї, матеріальні та фінансові умови, спільні захоплення і розвиток як основи щастя.

Таким чином, попри спільну цінність емоційного благополуччя, кожне покоління має свої акценти: покоління Х звертає увагу на традиційні сімейні цінності, покоління Y – на глибину емоційного зв'язку, а покоління Z – на комплексний підхід до емоційного, соціального та матеріального аспектів сімейного життя.

Проаналізуємо смислові групи відповідей кожної досліджуваної підгрупи на **незакінчене речення № 5** (*«Якщо порівнювати з минулими часами, то щасливих родин зараз...»*)

У підгрупі покоління «Х» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

- 1) «Менше» («однозначно менше, бо війна розлучає родини», «менше», «можливо менше») - 60% від усіх відповідей;
- 2) «Більше» («більше») - 24%;
- 3) «Невизначені відповіді» («не можу сказати», «не так вже й багато», «на це є різні життєві обставини») - 16%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 30 соціальних уявлень):

- 1) «Менше» - 45% від усіх відповідей;
- 2) «Більше» - 34%;
- 3) «Стільки ж» - 11%;
- 4) «Важко порівняти» - 10%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

Загальна кількість щасливих родин порівняно з минулим:

- 1) «Більше/менше» - 53,5% від усіх відповідей;
- 2) «Спільні дії та розвиток» («більше подорожують разом», «мають доступ до інформації для розвитку», «більше часу проводять разом вдома», «активніше долучаються до спільнот», «частіше користуються технологіями для спілкування», «звертають більше уваги на емоційний інтелект», «більше дбають про духовний розвиток», «шукають баланс між роботою та відпочинком», «активніше займаються своїм здоров'ям») - 32,5%
- 3) «Адаптація до сучасних умов» («менше залежать від суспільної думки», «адаптуються до нових викликів», «мають більше можливостей для дозвілля», «розуміють цінність якісного часу разом») - 14%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 5** (*«Якщо порівнювати з минулими часами, то щасливих родин зараз...»*), ми з'ясували, що спільним для відповідей трьох поколінь на незакінчене речення про кількість щасливих родин у порівнянні з минулими часами є розподіл думок у категорії «менше» і «більше». У кожному поколінні присутні відповіді, які вказують на зменшення кількості щасливих родин (з різною частотою - 60% у покоління X, 45% у покоління Y, а також ті, що говорять про збільшення. Однак є й відмінності. Покоління X виділяє війну як чинник, що впливає на зменшення кількості щасливих родин, що свідчить про їхнє бачення сімейного благополуччя у контексті глобальних криз та конфліктів. Покоління Y додало категорію «стільки ж», яка відсутня у відповідях покоління X, а також

категорію «важко порівняти», показуючи, що їхнє сприйняття змін у суспільстві більш різноманітне та менш однозначне.

Покоління Z в свою чергу виокремлює категорію «Спільні дії та розвиток» та «Адаптація до сучасних умов», які не були зазначені в інших поколіннях. Це вказує на те, що молодше покоління більше уваги приділяє позитивним аспектам сучасного сімейного життя, таким як спільне дозвілля і можливість адаптації до сучасних умов.

Таким чином, покоління X має тенденцію бачити більше негативних змін у сімейному щасті через зовнішні конфлікти, покоління Y має різноманітнішу точку зору, яка включає невизначеність, тоді як покоління Z акцентує на нових можливостях та адаптивності сучасних родин.

Проаналізуємо смислові групи відповідей кожної підгрупи на **незакінчене речення № 6 («Щасливу родину можна визначити за наступними ознаками...»)**

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 30 соціальних уявлень):

- 1) «Підтримка та розуміння» («взаємоповага», «підтримка», «взаємна довіра») - 33% від усіх відповідей;
- 2) «Позитивні емоції та настрої» («посмішка», «в гарному настрої») - 24%;
- 3) «Стабільність» («фінансова стабільність», «емоційна стабільність») - 17%;
- 4) «Любов та відданість» («люблять один одного незалежно від обставин») - 16%;
- 5) «Відкритість та комунікація» («уміння вислуховувати», «відкритість до нового») - 10%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками) нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 30 соціальних уявлень):

- 1) «Взаєморозуміння та повага» («є взаєморозуміння», «поважають одне одного», «є повага») - 33% від усіх відповідей;

2) «Спільний час та інтереси» («проводять час разом», «мають спільний час», «разом ходять на прогулянки») - 22,5%;

3) «Емоційний зв'язок» («довіряють одне одному», «є довіра») - 17%;

4) «Якість спілкування» («поважають одне одного при спілкуванні», «спілкуються без підвищених тонів», «спілкування спокійне»)- 15%;

5) «Загальні позитивні якості та стабільність» («мають житло», «мають фінансову подушку», «усміхнені»)- 12,5%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

1) «Згуртованість і підтримка» («ставлення один до одного», «панує тепла атмосфера», «допомагають одне одному», «довіра», «повага», «взаємопорозуміння між партнерами», «любов», «відвертість», «вміння чути одне одного та розуміння потреб», «взаємна зацікавленість», «спільний досвід», «відсутність секретів і брехні») - 61% від усіх відповідей;

2) «Індивідуальний розвиток та особистісне зростання» («кожен має час на себе», «постійне самовдосконалення») - 27%;

3) «Фінансова та життєва стабільність» («фінансова грамотність», «гнучкість у рішеннях», «уміння приймати та дотримуватися рішень») - 12%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 6** (*«Щасливу родину можна визначити за наступними ознаками...»*), ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільним для трьох поколінь (X, Y, Z) в питанні про ознаки щасливої родини є акцент на емоційному зв'язку та підтримці. Усі три покоління високо цінують взаєморозуміння, повагу, довіру, і любов у сімейних відносинах. Проте, існують і певні відмінності у їхніх уявленнях. Покоління X підкреслює стабільність (фінансову та емоційну) і важливість відкритості та комунікації. Вони також наголошують на позитивних емоціях та важливості підтримки і розуміння у щасливій родині.

Покоління Y звертає увагу на спільний час та інтереси, якість спілкування, і має спільну групу відповідей з поколінням X щодо

взаєморозуміння та поваги. Емоційний зв'язок і загальні позитивні якості також є суттєвими для цього покоління. Покоління Z найбільше звертає увагу на емоційну згуртованість і підтримку, вказуючи на важливість допомоги один одному та взаємопорозуміння. Вони також наголошують на індивідуальному розвитку та особистісному зростанні, а фінансова та життєва стабільність є менш важливою, ніж для покоління X.

Отже, можна зробити висновок, що незважаючи на відмінності між поколіннями, спільною цінністю для всіх є емоційні стосунки та підтримка. Але старше покоління (X) більше схильне підкреслювати стабільність та відкритість, тоді як молодше покоління (Z) фокусується на емоційній згуртованості та індивідуальному зростанні, а покоління Y знаходиться десь посередині з ухилом в сторону спільних інтересів та якості спілкування.

Проаналізуємо смислові групи відповідей за підгрупами на **незакінчене речення № 7** (*«Нещасливу родину можна визначити за наступними ознаками...»*)

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками) нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 24 соціальних уявлень):

1) «Негативні емоції» («жодних ознак щастя не існує», «сум в очах», «весь час всі чимось незадоволені», «зосередженість на негативі») - 25% від усіх відповідей;

2) «Соціальні та емоційні проблеми» («неадекватна поведінка вдома та на людях», «бідність та душевна убогість», «відчуженість від суспільства», «зловживання авторитетом») - 20%;

3) «Проблеми у взаєминах» («неповага до інтересів другої половинки або дітей», «вони самотні удвох», «нема кохання у батьків», «коли є алкогольна залежність») - 20%;

4) «Відсутність вирішення конфліктів» («конфлікти без рішення», «цькування за дії», «скандалізм») - 20%;

5) «Відсутність спілкування / відчуженість» («відсутність спілкування», «відсутність підтримки, поваги та взаєморозуміння», «відсутність

спілкування») - 15%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Емоційні проблеми» («нема підтримки», «є напружена обстановка», «кричать одне на одного», «не потрібні одне одному») - 35% від усіх відповідей;

2) «Проблеми спілкування» («нема поваги при розмові», «не враховується сказане», «є крик») - 24%;

3) «Соціальні та матеріальні проблеми» («нема коштів на базові потреби», «не вистачає фінансів на потреби», «є нестача коштів») - 22%;

4) «Особисті проблеми і звички» («є погані звички у когось із сім'ї», «не враховуються потреби кожного») - 19%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками) нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

1) «Емоційна відчуженість і конфліктність» («постійні сварки, навіть через неважливі теми», «постійні сварки», «недовіра», «сльози на очах», «аб'юз», «злість», «регулярні конфлікти без причин», «неможливість вирішення конфліктів») - 45% від усіх відповідей;

2) «Проблеми спілкування і взаєморозуміння» («немає контакту і спільних занять/інтересів між членами родини», «холодне ставлення одне до одного», «невміння слухати», «відсутність тепла в стосунках», «відсутність спільного часу», «ігнорування потреб інших») - 27%;

3) «Психологічні проблеми» («вони втомлені», «не задоволені», «агресивні», «низька самооцінка членів родини», «низька самооцінка членів сім'ї») - 15%;

4) «Відсутність сімейних традицій і цінностей» («відсутність сімейних цінностей», «відсутність сімейних зібрань», «регулярна взаємна критика», «відсутність сімейних ритуалів») - 13%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 7** (*«Нещасливу родину можна визначити за наступними ознаками...»*), ми

визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільним для поколінь X, Y і Z у визначенні ознак нещасливої родини є акцент на емоційних проблемах, проблемах у спілкуванні та взаєморозумінні. У всіх трьох поколіннях велика увага приділяється внутрішньому емоційному стану членів родини та якості взаємин між ними. Емоційні проблеми та проблеми спілкування висвітлені в кожному поколінні як ключові індикатори нещастя у родині.

У покоління X виокремлено особливий акцент на негативних емоціях і соціальних проблемах, а також на відсутності ефективного вирішення конфліктів і комунікації. Покоління Y, хоча й ділиться деякими з цих поглядів, більше схильне підкреслювати важливість емоцій та комунікацій, а також соціальні та матеріальні аспекти. Замість конкретних проблем, як у покоління X, покоління Y акцентує на загальніші категорії емоційних та спілкувальних проблем.

Покоління Z найбільш акцентує на емоційній відчуженості та конфліктності, що може відображати зростаючу увагу до психологічного благополуччя та емоційної згуртованості в сучасному суспільстві. Також це покоління визначає відсутність сімейних традицій і цінностей як ключовий чинник нещастя, що може вказувати на зміну у вагомості традиційних структур у сучасній культурі.

З цих даних можна вивести, що хоча всі три покоління згодні в тому, що емоційне благополуччя та комунікація є важливими, кожне покоління має свої унікальні акценти в тому, як ці проблеми виявляються і які додаткові чинники можуть сприяти нещастю у сімейному житті.

Проаналізуємо смислові групи відповідей на **незакінчене речення № 8** (*«У щасливій родині батьки повинні...»*)

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

1) «Піклування про родину та дітей» («піклуватися про родину», «турбуватися про себе та дбати про дітей», «показувати повагу до думок дітей»,

«обговорювати важливі рішення разом», «навчати дітей поваги», «любити життя і передати цю любов своїм дітям», «вчити любові своїх дітей», «навчати дітей життєвих навичок») - 45% від усіх відповідей;

2) «Взаємоповага та підтримка» («любити та турбуватися про інших», «бути прикладом дітям», «прислухатися до своїх дітей», «поважати один одного», «бути доступними для комунікації») - 25%;

3) «Спільні дії та цінності» («працювати на спільне благо», «створювати довірливу атмосферу», «бути прикладом для наслідування», «поважати свободу кожного», «бути разом», «надавати свободу вибору») - 20%;

4) «Інше» («ненав'язливість і легкість стосунків», «батьки нічого не повинні, в щасливій родині все легко і без примусу», «нічого не повинні», «вони і так все роблять із любові, а не з обов'язку») - 10%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 31 соціальних уявлень):

1) «Виховання та розвиток дітей» («виховувати дітей», «виховувати дітей та максимально дати їм все що потрібно для комфортного життя», «приділяти час дитині», «розвивати», «навчати її», «підтримувати починання дитини», «давати можливість проявляти таланти») - 36% від усіх відповідей;

2) «Любов та емоційна підтримка» («любити дитину і бути прикладом», «любити», «думати про емоційний стан і психологічний комфорт дітей», «любити безумовно») - 22%.

3) «Спілкування та взаємоповага» («бути прикладом гармонійних і взаємоповажливих стосунків», «поважати думку та інтереси всіх членів родини», «бути відкритими до діалогу», «мати повагу одне до одного та знати», «як себе поводити») - 17%;

4) «Матеріальна та фізична підтримка» («забезпечити дітей», «дбати про комфорт та світле майбутнє своїх дітей», «працювати на благо родини», «звісно матеріально утримувати дитину») - 13%.

5) Самостійність та особистісний розвиток («надавати незалежність», «підтримувати самостійність», «бути взірцем для наслідування») - 12%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 24 соціальних уявлень):

1) «Батьківська підтримка та любов» («бути партнерами в першу чергу, а потім батьками», «любити дитину, поважати її кордони», «схвалювати її вибір», «любити і виховувати своїх дітей», «розуміти та поважати почуття дітей», «поважати один одного, навіть думки чи погляди», «піклуватися одне про одного», «слухати дитину», «показувати свою любов не тільки словами», «давати дітям вибір», «підтримувати ініціативу дітей», «навчати дітей емпатії», «допомагають дітям в розвитку», «показують приклад чесності») - 53% від усіх відповідей;

2) «Створення позитивного сімейного середовища» («створювати демократичну родину», «захищати сімейне вогнище», «вивчають нове разом з дітьми», «віддають перевагу якості часу разом», «створюють атмосферу довіри») - 28%

3) «Батьківська відповідальність та розвиток» («бути відповідальними», «піклуватися про майбутнє дітей», «розвиватися постійно», «дотримуватися сімейних правил», «слідкують за своєю емоційною стабільністю») - 19%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 8** (*«У щасливій родині батьки повинні...»*), ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах. Спільними рисами для визначення щасливої родини у всіх трьох поколінь є акцент на емоційній підтримці, любові та піклуванні. Всі три покоління також підкреслюють важливість взаємоповаги та спільних цінностей.

Покоління X акцентує на піклуванні про родину та дітей (45%) та взаємоповазі (25%). Вони також цінують спільні дії та цінності (20%), показуючи важливість спільного проведення часу та спільноти інтересів у сім'ї. Покоління Y наголошує на важливості виховання та розвитку дітей (36%) і забезпечення емоційної підтримки (22%). Вони також цінують спілкування та взаємоповагу (17%), матеріальну підтримку (13%), і важливість надання дітям можливості для самостійності та особистісного розвитку (12%).

Покоління Z висуває на перше місце батьківську підтримку та любов (53%) і наголошує на створенні позитивного сімейного середовища (28%). Також вони звертають увагу на відповідальність батьків у розвитку дітей (19%). Відмінності між поколіннями можна побачити в їхніх пріоритетах. Покоління X фокусується на традиційних цінностях як основі сімейного благополуччя, в той час як Покоління Y додає до цього важливість емоційної підтримки і самостійності дітей. Покоління Z, з іншого боку, робить найбільший акцент на емоційній підтримці і позитивному сімейному середовищі, можливо відображаючи зміни в суспільстві, які приділяють більше уваги психологічному благополуччю.

Проаналізуємо смислові групи відповідей представників трьох поколінь на **незакінчене речення № 9 («У щасливій родині діти повинні...»)**

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

1) «Повага до батьків та слухняність» («поважати та слухати батьків», «поважати та любити батьків», «поважати батьків», «довіряти батькам») - 44% від усіх відповідей;

2) «Особистісний розвиток і навчання» («самореалізуватися як особистості», «розвиватися», «вчитися та розвиватися», «мати відповідні умови для розвитку та життя») - 24%;

3) «Щастя» («бути щасливими», «рости щасливими», «бути щасливими дітьми», «якщо родина щаслива, то і дитина щаслива») - 19%;

4) «Відповідальність та участь у сімейному житті» («не виводити батьків своїми необдуманими вчинками», «відповідати за свої рішення», «брати участь у сімейних обов'язках», «бути частиною команди», «комунікація та взаємодія») - 18%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Повага та слухняність» («поважати старших», «слухатись батьків», «поважати батьків і їхню думку», «брати приклад з батьків», «бути чесними з

батьками», «радитися з батьками», «поважати та цінувати батьків», «слухатися батьків», «слухати, що кажуть батьки») - 33,5% від усіх відповідей;

2) «Особистий розвиток та незалежність» («розвиватися в гармонійних стосунках», «мати свою думку та вибір», «мати можливість для розвитку», «мати свободу вибору», «розвиватися всебічно») - 20%;

3) Емоційна підтримка та безпека («завжди відчувати підтримку батьків», «відчувати безпеку та захищеність», «відчувати себе захищеними», «бути почутими») - 18,5%;

4) «Відповідальність та взаємопідтримка» («розуміти що в них є певні зобов'язання», «підтримувати один одного») - 15%.

5) «Позитивні емоції та власна цінність» («відчувати радість», «відчувати себе цінними») - 13%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

1) «Особистісний розвиток та обов'язки» («розвиватися», «вчити уроки, щоб отримати освіту», «бути щасливими», «розуміти свої обов'язки», «розвивати свої навички», «відповідати за свої рішення», «брати участь у сімейних обов'язках») - 32%;

2) «Повага до батьків» («поважати батьків, але не боятись їх», «поважати та допомагати своїм батькам», «допомагати батькам», «поважати, підтримувати», «слухати», «розуміти, що є інша думка і не забувати про свої бажання», думки та вміти в правильній формі про них заявляти», «поважати батьків», «довіряти батькам», «поважати старших», «ділитися своїми радощами і турботами») - 28,5% від усіх відповідей;

3) «Сімейні обов'язки» («прислухатись до батьків та цінувати їхню думку», «слухати», «розуміти, що є інша думка», «бути вдячними», «допомагати у домашніх справах», «вчити батьків новим речам», «вчити батьків новому», «бути частиною команди») - 27,5%;

4) «Незалежність і самодостатність» («свобода дій», «діти нічого не повинні своїм батькам») - 12%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 9** (*«У щасливій родині діти повинні...»*), ми визначили спільні і відмінні риси у відповідях трьох поколінь (X, Y, Z). Щодо того, що повинні робити діти у щасливій родині, можна проаналізувати так:

Спільне між трьома поколіннями: Повага до батьків і слухняність - всі покоління підкреслюють значення поваги до старших та необхідність слухатися батьків. Особистісний розвиток - покоління X і Z акцентують на необхідності особистого розвитку і навчання, а покоління Y розширює це до незалежності. Відповідальність - є усвідомлення відповідальності дітей в сім'ї у всіх поколінь, хоча виражається це в різних аспектах.

Відмінне: Покоління X зосереджується на щасті як на одній із ключових складових, тоді як Y та Z не виокремлюють це як основну категорію. Покоління Y виділяє емоційну підтримку і безпеку, а також позитивні емоції і власну цінність, чого не має в інших поколінь. Покоління Z підкреслює взаємодію з батьками і сімейні обов'язки більш широко, включаючи допомогу у домашніх справах і навчання батьків новому. Незалежність і самодостатність - це тема, яку особливо виокремлює покоління Z, в той час як для покоління Y це більш пов'язано з особистим розвитком і незалежністю, а покоління X цьому теж приділяє увагу, але порівняно менше.

Проаналізуємо смислові групи відповідей на **незакінчене речення № 10** (*«Спілкування в щасливій родині відрізняється тим, що...»*)

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 29 соціальних уявлень):

1) «Повага і взаємне розуміння» («вміння слухати та розуміти», «поважати», «цінують один одного», «є повага», «поважається думка кожного», «більше поваги при різних точках зору», «уміння висловлюватися і слухати», «відсутність осуду», «взаємне навчання») - 34,5% від усіх відповідей;

2) «Спільна участь і взаємодія» («безумовна підтримка», «кожен член родини може висловити свою думку і вислухати думку інших», «в родині є спільні теми», «зацікавленість один одним», «готовність до компромісів»,

«щирість у відносинах») - 31%;

3) «Адекватна поведінка під час спілкування – («без підвищення голосу»; «хоч спілкуються, всі дослухаються один до одного», «частотою спілкування і довірою», «воно є прикладом», «є мовчазна субординація дітей батькам») - 20%.

4) «Підтримка та допомога» («є важелі впливу та розуміння», «позитивна мотивація») - 14,5%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 30 соціальних уявлень):

1) «Повага та відкритість» («воно адекватне», «всі прислухаються один до одного», «є повага один до одного», «це відкрита розмова», «кожен може висловити свою думку, і буде впевнений в тому, що його почують», «завжди є право висловлення», «є відкритим», «містить емпатію», «побудоване на взаємоповазі», «є повага», «є повага один до одного», «є відвертим і чесним», «повне поваги», «чесне», «адекватність в побудові думок та обов'язків») - 45,5% від усіх відповідей;

2) «Відсутність конфлікту та агресії» («нема криків та підвищеного тону», «всі конфлікти вирішуються перемовинами», «немає докорів», «немає постійної нав'язливої критики», «немає домінантного персонажа», «ніщо не приховується», «немає брехні») - 24%;

3) «Емоційний зв'язок» («воно тепле та з довірою», «все на довірі», «є повага, любов, сміх», «партнери і діти переймаються почуттями членів родини», «часто лунає сміх», «можна поділитися всім-всім») - 19,5%;

4) «Взаєморозуміння та конструктивна комунікація» («партнери можуть один одного слухати», «люди стараються слухати один одного», «говорять спокійним і урівноваженим тоном», «люди чують один одного та реагують на потреби один одного», «вони говорять спокійним, розважливим тоном», «всі чують один одного») - 11%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

1) Емоційна відкритість та підтримка» («воно не агресивне», «всі члени родини хочуть проводити час один з одним», «хочеться поділитися враженнями з найближчими», «вони спокійно можуть говорити абсолютно про все», «емоційна відвертість», «обговорення проблем», «взаємне захоплення», «безумовна підтримка», «відсутність осуду», «щирість у відносинах») - 34% від усіх відповідей;

2) «Конструктивна комунікація» («воно не повинно бути «внапряг»», «немає лайливої лексики», «воно має бути адекватним», «є про що поговорити», «ніхто не боїться висказати свою думку», «регулярні глибокі розмови», «спільні плани на майбутнє», «заохочення та підтримка», «вміння дати пораду») - 32%;

3) «Взаємоповага та розуміння» («люди вміють слухати та поважати думки партнера», «спокійне», «завжди вислуховуються всі думки і приходять до компромісу», «має бути повага», «воно відкрите», «готовність до компромісів», «вміння висловлюватися і слухати») - 21%;

4) «Партнерська взаємодія» («взаємне навчання», «проведення часу разом») - 13%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 10** (*«Спілкування в щасливій родині відрізняється тим, що...»*), ми визначили спільні риси та відмінності у відповідях трьох поколінь.

Спільне: Повага - це ключова характеристика для всіх трьох поколінь («X», «Y» та «Z»), причому кожне покоління відзначає важливість поваги в сімейному спілкуванні. Взаєморозуміння та підтримка - усі покоління підкреслюють важливість взаєморозуміння та підтримки в сім'ї. Відкритість комунікації - є спільною цінністю, що включає можливість висловлювати власні думки без страху або обмежень.

Відмінне: Покоління X наголошує на спільній участі і взаємодії, а також на поведінці під час спілкування, що може вказувати на традиційні цінності та норми. Покоління Y виокремлює відсутність конфліктів та агресії, акцентуючи на емоційному зв'язку, що може відображати зміщення акцентів на більш

гармонійне і м'яке взаєморозуміння. Покоління Z виділяє конструктивну комунікацію і емоційну відкритість, що підкреслює потребу в ясному, прямому, але водночас чутливому спілкуванні, і містить бажання ділитися глибокими переживаннями та планами.

Ці відмінності можуть бути пов'язані з соціально-культурними змінами, які впливають на покоління, включаючи технологічний розвиток та зміну суспільних норм.

Проаналізуємо смислові групи відповідей досліджуваних трьох підгруп на **незакінчене речення № 11 («Конфлікти в щасливій родині вирішуються шляхом...»)**

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 20 соціальних уявлень):

- 1) «Спілкування» («обговорення», «діалог», «розмова») - 60% від усіх відповідей;
- 2) «Компроміси» («погодження», «переговори») - 20%;
- 3) Вчасне вирішення («своєчасно», «не розпалювати конфлікт») - 10%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 36 соціальних уявлень):

- 1) «Обговорення і розмови» («обговорення», «діалог», «розмова») - 41% від усіх відповідей;
- 2) «Мирне вирішення, взаєморозуміння і взаємоповага» («погодження», «переговори») - 29%;
- 3) «Компроміси і узгодження» («взаємоповага», «компроміс», «узгодження») - 30%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

- 1) «Діалог та компроміси» («перемовин і знаходження компромісу», «розмови та компроміси», «обговорення», «розмови», «компромісу, переговорів», «розмова на спокійних тонах», «розмови і спокою», «діалогу і навчання», «відкритого діалогу», «пошуку компромісів», «спільного аналізу

проблем») - 48%;

2) «Спільне вирішення та взаємодія» («в спільному його вирішенні», «згода між батьками», «вирішення по мірі надходження», «взаємної довіри», «взаємної поваги», «поваги до думки кожного», «спільного пошуку рішень») - 35%;

3) «Емоційна регуляція та конструктивність» («емоційного розвантаження», «конструктивного відгуку», «уникнення агресії») - 17%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 11** (*«Конфлікти в щасливій родині вирішуються шляхом...»*), ми можемо визначити як спільні, так і відмінні риси в підходах різних поколінь. Спільні риси для поколінь X, Y, і Z включають високу цінність спілкування і діалогу як основного інструменту вирішення конфліктів. Усі три покоління також погоджуються на важливість компромісів та взаємоповаги.

Для покоління X найбільш важливим є саме спілкування, а також важливість емоційного розвантаження і вчасного вирішення конфліктів. Покоління Y виокремлює обговорення, мирне вирішення і взаєморозуміння, а також компроміси і узгодження. Покоління Z акцентує на діалозі та компромісах, спільному вирішенні та взаємодії, а також на емоційній регуляції та конструктивності.

Відмінності між поколіннями виражаються в акцентах. Покоління X звертає більше уваги на емоційне розвантаження і необхідність своєчасного вирішення конфліктів. Покоління Y виділяє мирне вирішення питань, проблем, а покоління Z фокусується на спільній роботі та конструктивному пошуку рішень, підкреслюючи важливість емоційної регуляції.

Проаналізуємо смислові групи відповідей у виокремлених підгрупах на **незакінчене речення № 12** (*«Щаслива родина для мене - це...»*)

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Підтримка, допомога, спільність» («родина, в якій ти можеш отримати підтримку та розділити радість», «джерело підтримки та любові», «команда, що

долає виклики разом», «спільність думок та цілей») - 48% від усіх відповідей;

2) «Гармонія та комфорт» («повна гармонія в родині між дітьми та батьками», «простір, де всім комфортно співіснувати») - 25%;

3) «Основа життя, мета, сенс» («пріоритет життя», «сенс життя», «мрія») - 17%;

4) «Робота та розвиток» («результат праці кожного», «праця двох», «місце для росту та розвитку») - 10%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками) нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Любов, тепло та емоційна близькість» («кохана жінка», «родина, яка має взаємопорозуміння», «коли хочеться бути разом», «люблячі один одного батьки», «веселі діти», «та, в якій я бачу що є повага», «любов, тепло у спілкуванні», «сукупність любові, щастя, тепла, поваги, порозумінь та підтримки», «безумовна любов») - 43,5% від усіх відповідей;

2) «Гармонія та єдність у сім'ї» («гармонія», «спілкування», «єдність», «коли хочеться бути разом», «затишок», «бути поруч із сім'єю», «часті збори разом», «розмови», «обмін досвідом», «піклування», «емоційна близькість») - 28,5%.

3) «Взаємоповага та взаємопідтримка» («та родина до якої хочеться швидше повернутися з роботи», «де всі члени родини почуваються вільними, і мають право на свою думку», «можуть розраховувати на підтримку родини у будь якому випадку», «та в якій кожен член родини може бути самим собою, при цьому з повагою відноситись до кожного в родині і його думки», «бути поруч з сім'єю», «взаємопідтримка») - 28%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

1) «Сімейний добробут та гармонія» («підтримка у починаннях», «прислухатися до бажань одне одного», «повага до кожного члена родини, як до особистості», «взаємоповага між людьми», «довіра», «щирість почуттів», «повага», «взаємопідтримка», «емоційна близькість», «емоційний зв'язок»,

«спільність думок та цілей», «команда, що долає виклики разом», «джерело підтримки та любові») - 85 % від усіх відповідей;

2) «Сімейний простір та спільне майбутнє» («моя родина, де кожному добре», «те, де хочеться знаходитися», «моя, яку я створю», «місце де я відчуваю себе вдома», «безпечне пристанище») - 15%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 12** (*«Щаслива родина для мене - це...»*), спільні та відмінні аспекти для трьох поколінь щодо уявлень про щасливу родину можна виділити так:

Спільне: Всі три покоління підкреслюють важливість підтримки та допомоги в родині. Покоління X називає це «підтримка, допомога, спільність», покоління Y говорить про «взаємоповагу та взаємопідтримку», а покоління Z вказує на «взаємовідносини та емоційну близькість». Концепція емоційної близькості також є спільною для усіх трьох груп, хоча й висловлюється різними термінами. Це виявляється в «теплі та емоційній близькості» для покоління Y і в «емоційній близькості та зв'язку» для покоління Z. Поняття гармонії згадується у відповідях обох поколінь X і Y, але в різних контекстах - як «гармонія та комфорт» у покоління X і «гармонія та єдність у сім'ї» у покоління Y. Покоління Z теж акцентує на «сімейному добробуті та гармонії».

Відмінне: Покоління X вважає сім'ю «основою життя, метою, сенсом», підкреслюючи її значення як життєвого пріоритету. Такого узагальнення не знаходимо у відповідях інших поколінь. Покоління X є єдиним, яке зазначає «роботу та розвиток» як атрибути щасливої родини, це може відображати більш традиційний погляд на роль родини у забезпеченні стабільності та зростання. Покоління Z цінує сучасні тенденції та значення технологій у їхньому сприйнятті щасливої родини.

Проаналізуємо смислові групи відповідей трьох підгруп на **незакінчене речення № 13** (*«Якість життя в щасливій родині можна описати як...»*)

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Здоров'я та щастя в родині» («щасливі та здорові батьки», «здорові і

радісні діти», «розвиток та самореалізація») - 39% від усіх відповідей;

2) фінансове та духовне благополуччя («емоційний комфорт», «гармонійне співіснування», «фінансова основа та духовне благополуччя», «високий рівень життя», «максимальна якість за доступні кошти», «загальне благо сім'ї») - 28%;

3) «Вільний розвиток кожного члена родини» («багато складових, які людина поступово отримує шляхом роботи над собою», «спільний ріст») - 19%;

4) «Емоційний комфорт» («емоційний комфорт», «гармонійне співіснування», «взаємоповага та турбота») - 14%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 29 соціальних уявлень):

1) «Баланс та гармонія» («однакове бачення життєвих цілей і пріоритетів», «є бажання розвиватися», «різноманітними заняттями», «достатня для розвитку кожного члена сім'ї поза її межами», «Full - в усіх його аспектах», «стабільність», «збалансовану, гармонійну», «збалансоване та активне») - 31% від усіх відповідей;

2) «Емоційний та моральний стан» («задоволення», «спокій», «взаєморозуміння», «коли всі настільки щасливі, що це неможливо описати», «морально та емоційно стабільне», «по стану душі», «радісну», «вільне від стресу») - 28,5% від усіх відповідей;

3) «Якість життя та здоров'я» («високий продуктивний розвиток», «здорова щаслива родина», «високу якість життя, де кожен радіє життю і задоволений усім, що в нього є») - 27,5%;

4) «Матеріальні аспекти та забезпеченість» («не малою частиною є дохід батька, це може дати великі можливості», «щаслива родина може жити як в дорогій власній квартирі з машинами, так і знімати кімнату», «щаслива родина - росте, тобто умови проживання покращуються», «з'являються важливі матеріальні цінності, коли є правильний розподіл між «можу» та «хочу»») - 13%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами

було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

1) «Певна якість і рівень життя – («високу», «нормальний», «високий рівень життя», «задовільна», «здорове суспільство», «щасливе та насичене») - 34% від усіх відповідей;

2) «Гармонія і стабільність» («гармонійно», «стабільність», «збалансоване та активне», «гармонійне співіснування онлайн і оффлайн», «гармонійне співіснування») - 22%;

3) «Взаємодія і підтримка» («якісно проведений час разом», «поєднання сім'ї та кар'єри», «повне взаєморозуміння», «сповнене взаємної підтримки» - 17%;

4) «Комфорт і свобода» («комфортне», «вільне від стресу», «емоційний комфорт», «відсутність суспільного тиску») - 17%.

5) «Розвиток і адаптація» («адаптивне до змін», «відкрите до нововведень», «відкритість до нових можливостей», «баланс між роботою та відпочинком», «розподіл відповідальності», «спільний ріст») - 10%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 13** (*«Якість життя в щасливій родині можна описати як...»*), ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільним для трьох поколінь у відповідях на речення про якість життя в щасливій родині є важливість емоційного комфорту, гармонії, здоров'я та взаємопідтримки. Всі покоління наголошують на значенні балансу в сімейному житті та необхідності мати стабільне та гармонійне середовище.

Водночас, є і відмінності. Покоління X акцентує на здоров'ї та щасті, фінансовому благополуччі та можливості кожного розвиватись. Покоління Y зосереджується на балансі та гармонії, емоційному стані та матеріальних аспектах життя. Покоління Z виокремлює важливість загальної якості та рівня життя, стабільності, а також комфорту та свободи, підкреслюючи важливість адаптації до змін і спільного розвитку.

Ці відповіді можуть відображати тенденції зміни суспільних цінностей та пріоритетів з покоління в покоління, де більш старші покоління фокусуються

на стабільності та матеріальних аспектах, а молодші — на емоційних зв'язках, гармонії та адаптації до швидкозмінного світу.

Проаналізуємо смислові групи відповідей на **незакінчене речення № 14** (*«Роль голови сім'ї в щасливій родині - це...»*)

У підгрупі покоління «Х» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 3 основні групи відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

1) «Матеріальне та емоційне забезпечення» («піклуватися та забезпечувати», «безпека», «турбота», «допомога», «коли ти можеш дати родині не тільки матеріальний достаток, а і любов та турботу») - 48% від усіх відповідей;

2) «Рівність і партнерство» («рівність в головуванні між чоловіком і жінкою», «всі члени сім'ї працюють однаково», «не обов'язково хтось виконує роль голови», «коли чоловік та дружина рівні на своїх фронтах», «враховувати інтереси всіх», «вести всіх за собою та підтримувати», «бути прикладом для наслідування», «уміння лідерувати без авторитаризму», «прислухатися до потреб членів родини», «коли кожен має своє місце і свої права та обов'язки») - 32%;

3) «Відповідальність і прийняття рішень» («вміння приймати рішення та брати відповідальність на себе») - 20%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

1) «Рівноправ'я та відсутність одного лідера» («не повинно бути голови сім'ї», «обидва батьки повинні бути головними», «кожна родина вирішує самостійно», «спільна роль мами і тата», «немає голів, всі повноправні») - 46,5% від усіх відповідей;

2) «Підтримка та захист сім'ї» («турбота», «підтримка», «захист», «забезпечення», «підтримка кожного з родини», «забезпечення матеріально і моральною підтримкою дітей та дружину», «підтримка і захист», «опора, захисник і підтримка») - 23,5%;

3) «Роль лідера та організатора» («рушійний механізм родини», «давати

цінні поради, та підтримувати емоційний стан сім'ї», «згуртовувати всіх разом», «задавати ритм життя родини», «координація дій кожного для досягнення спільних цілей», «ініціатор змін», «лідер думок») - 20%;

4) «Виховна роль та приклад для наслідування» (взірець та приклад для дітей однозначно, така сама роль, як і інших членів родини, приклад для наслідування) - 10%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками) нами було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 27 соціальних уявлень):

1) «Рівноправ'я і партнерство» («розділена між батьками порівну», «роль тата і мами одночасно», «вони мають радитися», «коли приймають важливі рішення», «немає головних», «є рівність», «рівноправ'я», «рівноправний партнер») - 32% від усіх відповідей;

2) «Лідерство і підтримка» («підтримка», «забезпечення», «ініціатор змін», «підтримка і захист», «лідер думок», «уміння лідерувати без авторитаризму») - 20%;

3) «Спілкування і гармонія» («підтримувати гармонію», «бути прикладом для наслідування», «прислухатися до потреб членів родини») - 20%;

4) «Відповідальність і залученість всіх членів сім'ї» («вся сім'я», «розподіляти відповідальність», «показувати любов і підтримку») - 16%;

5) «Традиційні ролі» («чоловік», «чоловік головний») - 12%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 14** (*«Роль голови сім'ї в щасливій родині - це...»*), ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільне: Всі покоління наголошують на важливості емоційного та матеріального забезпечення. Покоління Y та Z обидва згадують важливість рівноправ'я і партнерства, що відображає зміну в соціальних настроях від традиційних ролей до більш рівноправних стосунків. Підтримка і захист сім'ї - хоча покоління X висловлює це через матеріальне забезпечення, покоління Y і Z бачать роль голови як підтримка та захист, але з різним акцентом на лідерство та спільність.

Відмінне: Покоління Y найбільш виражено підтримує ідею рівноправ'я, із значним відсотком відповідей, що відкидають ідею одноосібного лідерства. Покоління Z акцентує на лідерстві, але з яким розумінням, що це повинно бути без авторитаризму. Традиційні ролі - ця категорія згадується тільки у покоління Z, що може відображати повернення до певних традиційних цінностей або вплив інших культурних чинників. Відповідальність і прийняття рішень - це підкреслюється поколінням X як ключова характеристика, тоді як покоління Z розглядає це ширше, з більшим наголосом на залучення всіх членів сім'ї. Виховна роль - покоління Y визнає важливість виховної ролі голови сім'ї, тоді як інші покоління не роблять на це особливого акценту в своїх відповідях.

Ці результати відображають еволюцію уявлень про роль голови сім'ї, від більш традиційного бачення у покоління X до прогресивнішого підходу покоління Y та Z, з особливим акцентом на рівноправ'я та спільне лідерство.

Проаналізуємо смислові групи відповідей на **незакінчене речення № 15** (*«Щасливі родини різняться від нещасливих тим, що...»*)

У підгрупі покоління «X» (народжені між 1965 та 1980 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 28 соціальних уявлень):

1) «Любов та взаємопідтримка» («люблять один одного», «щастя родини побудоване на любові», турботі та взаєморозумінні», «у них панує радість», «повага та щирість», «кожен член сім'ї цінує та оберігає те, що має», «вміють протистояти усім проблемам і вмінням у їх вирішенні», «спільно святкувати успіхи») - 49% від усіх відповідей;

2) «Сімейні цінності та традиції» («в щасливий дім хочеться повертатися», «ставити сім'ю на перше місце», «мати час для кожного члена родини», «пам'ятати про важливість маленьких радощів») - 25%;

3) «Стан щастя» («вони щасливі», «що вона щаслива», «по них видно, що вони щасливі») - 14%;

4) «Соціальна активність» («їх помітно в суспільстві», «їх помітно серед інших») - 12%.

У підгрупі покоління «Y» (народжені між 1981 та 1996 роками), нами

було виокремлено 5 основних груп відповідей (всього 25 соціальних уявлень):

1) «Здатність до взаємоповаги та підтримки» («люблять один одного», «щастя родини побудоване на любові», турботі та взаєморозумінні», «у них панує радість», «повага та щирість», «кожен член сім'ї цінує та оберігає те, що має», «вміють протистояти усім проблемам і вмінням у їх вирішенні», «спільно святкувати успіхи») - 25% від усіх відповідей;

2) «Спільне проведення часу та згуртованість» («в щасливий дім хочеться повертатися», «мати час для кожного члена родини», «ставити сім'ю на перше місце», «пам'ятати про важливість маленьких радощів») - 24%;

3) «Комунікативні навички та ефективне вирішення проблем» («адекватне спілкування», «спільне вирішення проблем») - 20%

4) «Позитивний емоційний фон та оптимізм» («позитивна налаштованість», «віра в краще») - 16%;

5) «Незалежність та особистий простір» («повага до простору кожного», «кожен має власний простір») - 15%.

У підгрупі покоління «Z» (народжені між 1997 та 2012 роками), нами було виокремлено 4 основні групи відповідей (всього 26 соціальних уявлень):

1) «Спільне життя та гарні відносини» («перебування в родині приносить впевненість і задоволення», «кожен відчуває себе частинкою великого союзу», «гармонія», «розуміння», «підтримка», «вміння працювати над відносинами», «більше часу проводять разом», «спільне святкування успіхів», «сім'я на першому місці», «час для кожного члена родини») - 46% від усіх відповідей;

1) «Спілкування та взаємодія» («люди взаємодіють між собою», «багато розмовляють та не порушують кордонів», «щасливі поважають думки інших», «ефективна комунікація», «спілкування на рівних», «розвиток культури діалогу») - 22%;

3) «Особисті бажання та свобода» («вони хотіли сім'ю, а інші ні», «у кожного свої забаганки і правила», «жінки хочуть бути головними, вони мають свободу та не нехтують довірою», «толерантність до відмінностей») - 20%;

4) «Баланс та адаптація» («баланс між реальністю та віртуальним світом»,

«адаптація до сучасних реалій») - 12%.

Провівши аналіз відповідей трьох поколінь на **незакінчене речення № 15** (*«Щасливі родини різняться від нещасливих тим, що...»*), ми визначили цікаві відмінності та спільні риси у їхніх поглядах.

Спільним для трьох поколінь в розумінні особливостей щасливих родин є наголос на важливість любові, підтримки, та ефективного спілкування. Кожне покоління визначає щасливі родини як такі, що демонструють взаєморозуміння, згуртованість та вміння підтримувати одне одного.

Однак, є і відмінності: Покоління X акцентує на любові та підтримці як головних критеріях щасливої родини, відзначаючи також значення сімейних цінностей та традицій. Покоління Y висуває на передній план здатність до взаємоповаги та підтримки, але також звертає увагу на значення спільного дозвілля, комунікативні навички, позитивний емоційний фон, а також на важливість незалежності та особистого простору в щасливій родині. Покоління Z підкреслює важливість спільного життя та відносин, спілкування та взаємодії, особисті бажання та свободу, а також баланс та адаптацію до сучасних реалій як ключ до щасливої родини.

З цього видно, що молодші покоління в більшій мірі фокусуються на індивідуальних бажаннях і свободі в межах сімейних відносин, тоді як старші покоління більш схильні підкреслювати традиційні цінності та сімейні ролі. Це відображає загальний тренд суспільної зміни в підходах до сімейних відносин.

Отже, аналіз 15 питань анкети показав нам, що серед трьох поколінь є як спільні, так і відмінні риси. Попри те, що покоління X, Y та Z виявляють загальні цінності, такі як любов і підтримка, кожне з них має свої специфічні відмінності у визначенні щастя в родинному житті. Покоління X віддає перевагу сімейним традиціям та цінностям, покоління Y звертає увагу на взаємоповагу та незалежність, тоді як покоління Z наголошує на важливості спільного життя та гармонії у відносинах. Це свідчить про поступову еволюцію сімейних відносин та зміни соціальних орієнтирів, що відбуваються з плином часу і під впливом ширших культурних трансформацій.

2.3 Практичне впровадження результатів

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ЛЕКЦІЙНОГО ЗАНЯТТЯ

Тема: Соціальні уявлення представників різних поколінь про щасливу родину

Аудиторія: студенти спеціальності «Психологія»

Кількість годин: 2

Вид заняття: лекція

Мета заняття:

- навчальна: ознайомити студентів із поняттями «щаслива родина», розрізняти основні поняття та розуміти їх сенс;
- виховна: виховувати інтерес до вивчення поняття «щаслива родина» як запоруки щасливого майбутнього, сьогодення;
- розвивальна: розвивати мислення, уважність, володіти навичками аналізу отриманої інформації та виділяти для себе основний сенс.

Міжпредметні зв'язки: соціологія, психологія, вікова психологія.

Матеріально-технічне забезпечення заняття: друковані матеріали, мультимедійне обладнання, презентація, відео-матеріали, схеми та таблиці до теми.

Організація заняття: вітання, перевірка явки слухачів і готовність аудиторії до заняття.

Мотивація: обґрунтувати необхідність вивчення поняття «щаслива родина» задля формування світогляду та розвитку своїх поглядів.

План

ВСТУП

1. Уявлення покоління «X» про щасливу родину.
2. Уявлення покоління «Y» про щасливу родину.
3. Уявлення покоління «Z» про щасливу родину.

ВИСНОВКИ

Активізація розумових здібностей: Обговорення та аналіз практичних

прикладів сімейних взаємин між різними поколіннями.

Самостійна робота: Аналіз власного досвіду у сімейних відносинах та визначення ролі поколінь у їх формуванні.

Домашнє завдання: Провести власне опитування серед різних поколінь про їхнє уявлення щасливої родини та проаналізувати отримані дані.

Література:

1. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї : курс лекцій. МАУП. Київ. 2001. 170 с.
2. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молодшої сім'ї. *Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки*. Луцьк. 2010. № 9. С. 23-29.
3. Вербицкий Р. Ю. Социальные представления как предмет социальной психологии. *Вестник Университета (Государственный университет управления)*. 2015. № 11. С. 311-315.
4. Вернік О.Л., Павленко О.В. Особливості уявлень про благополуччя в студентської молоді. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том. VII: Екологічна психологія. Вип. 49. С. 23-34.
5. Гафурова Т.Р., Курлина К.В., Кочетова В.И. Особенности представлений о субъективном благополучии в зависимости от его уровня. *European research*. 2016. № 3 (14). С. 100–106. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-predstavleniy-o-subektivnom-blagopoluchii-v-zavisimosti-ot-ego-urovnya/viewer> (дата обращения: 02.07.2023).
6. Донцов А. И., Емельянова Т. П. Концепция социальных представлений в современной французской психологии. *Вопросы психологии*. 1984. № 1. 128 с.

Викладач: Ткаченко Олена Володимирівна

ЗМІСТ ЛЕКЦІЇ

ВСТУП

У нашому сучасному суспільстві, родина займає центральне місце як основний соціальний інститут, котрий відіграє ключову роль у формуванні особистості та її здоровому розвитку. Зі зміною соціально-економічного контексту, культурних та ціннісних орієнтацій, наше сприйняття щасливої родини також трансформується. Нові технології, ідеї гендерної рівності, та міграційні процеси вносять важливі зміни у структуру родинних відносин. Тому, розуміння того, як різні покоління сприймають ідеал щасливої родини, є важливим для розробки ефективних стратегій підтримки сімейного благополуччя.

Покоління X, яке включає осіб, народжених між 1965 і 1980 роками, вбачає щастя в родині через призму стабільності та традиційних цінностей. Це покоління цінує міцні сімейні зв'язки, взаємопідтримку, та важливість проведення часу разом, особливо під час сімейних заходів та святкувань.

Міленіали, народжені між 1981 та 1996 роками, віддають перевагу гармонії між особистим та професійним життям, підкреслюючи важливість незалежності та самореалізації. Вони прагнуть до взаємоповаги, якісного спільного часу та відкритої комунікації у сімейних відносинах.

Покоління Z, народжене після 1997 року, розглядає щасливу родину через призму різноманітності, інклюзивності та сучасних цінностей. Вони підкреслюють важливість емоційної відкритості, взаємної підтримки та поваги до індивідуальності кожного члена родини.

1. Уявлення покоління «X» про щасливу родину

Покоління X, яке охоплює осіб, народжених приблизно між 1965 і 1980 роками, має унікальне уявлення про щасливу родину, яке глибоко вкорінене в традиційних цінностях і стабільності. Для цього покоління концепція щасливої родини часто асоціюється з міцними сімейними зв'язками та взаємною підтримкою.

Особи з покоління X цінують стабільність у сімейних стосунках. Вони

вважають, що надійність і передбачуваність є ключовими елементами щасливої родини. Це покоління виросло в період значних соціальних змін, але багато з них зберегли прихильність до традиційних сімейних структур, таких як одруження, виховання дітей та взаємодія між родинами.

Проведення часу разом, як наприклад, сімейні обіди, вихідні, або святкування важливих подій, є важливими аспектами сімейного життя для покоління Х. Ці заходи не тільки сприяють зміцненню взаємин, але й є засобом передачі сімейних цінностей і традицій наступним поколінням. Святкування днів народжень, ювілеїв та інших знакових подій є способом підтримки єдності та покріплення родинних відносин.

Комунікація також відіграє важливу роль у щасливій родині для покоління Х. Вони вважають, що відкрите та щире спілкування дозволяє членам сім'ї висловлювати свої думки, переживання та досягнення, створюючи платформу для взаємної підтримки та розуміння.

Соціальна активність та взаємодопомога також займають важливе місце в сімейному житті покоління Х. Включення в громадські події, волонтерська діяльність та участь у місцевих організаціях сприяють не тільки розвитку здорової сімейної динаміки, але й виховують у дітей відповідальне ставлення до суспільства. Це допомагає сім'ям покоління Х зміцнювати не тільки внутрішні зв'язки, але й будувати міцні відносини з ширшою спільнотою.

??? Питання до студентів: «Що ви знаєте про виникнення поняття «сім'я», «родина», «щастя»? Що саме вас цікавить при розгляді даного питання? Які поняття є основоположними для покоління «Х»?

2. Уявлення покоління «Y» про щасливу родину

Покоління Y, яке також відоме як міленіали та охоплює осіб, народжених між початком 1981 та кінцем 1996 років, має своє унікальне бачення щасливої родини, яке суттєво відрізняється від традиційних поглядів. Це покоління виросло у світі стрімких технологічних змін та глобалізації, що значно вплинуло на їхнє сприйняття світу та сімейних відносин.

Для міленіалів щастя в родині пов'язане з гармонією між особистим та

професійним життям, а також з можливістю самореалізації. Вони цінують незалежність і індивідуальність, вважаючи, що кожен член сім'ї повинен мати свій особистий простір та можливості для розвитку. Важливим аспектом щасливої родини для покоління Y є взаємоповага і підтримка між усіма членами сім'ї, що дозволяє кожному вільно висловлювати свої думки та потреби.

Міленіали також високо цінують якість спільно проведеного часу, який повинен бути збалансований з урахуванням інтересів кожного члена сім'ї. Для них важливо організовувати різноманітні активності, які дозволяють кожному члену сім'ї розвивати свої здібності та захоплення, одночасно проводячи час разом. Спільні відпустки, хобі, спортивні заходи - це приклади того, як міленіали можуть поєднувати особисті інтереси з сімейними взаєминами.

Крім того, покоління Y характеризується бажанням до відкритої та чесної комунікації. Розвиток комунікативних навичок у родині включає навчання конструктивному вирішенню конфліктів, розвиток емоційного інтелекту та здатності до емпатії. Таке спілкування допомагає вирішувати розбіжності мирним шляхом та зміцнювати сімейні відносини.

Оскільки міленіали є цифровими аборигенами, для них природно використовувати технології для підтримки сімейних зв'язків.

??? Питання до аудиторії: «Що, на вашу думку, переважає уявлення про щасливу родину у представників покоління «Y»? Що на це впливає?»

3. Уявлення покоління «Z» про щасливу родину

Уявлення покоління «Z» про щасливу родину відрізняється від традиційних поглядів і акцентує на різноманітності, інклюзивності та сучасних цінностях. Ця концепція відображає глобалізований світ, в якому важливими є толерантність та відкритість до нового.

Представники покоління Z цінують емоційну відкритість та щирість у стосунках. У їхньому уявленні, щаслива родина - це не лише близькі кровні зв'язки, а й взаємна підтримка, розуміння та відповідальність один за одного.

Важливою є також свобода особистого простору та повага до індивідуальності кожного члена родини.

В щасливій родині, за уявленнями покоління Z, акцент робиться на спільні інтереси та хобі. Це може бути гра в настільні ігри, кулінарія або навіть спортивні заходи. Важливим є проведення часу разом, який сприяє зміцненню сімейних зв'язків.

Обстановка, в якій зображена родина, повинна бути теплою та затишною. Може це бути яскраво освітлений вітальний куточок в домі, затишна кухня, де всі разом готують їжу, або ж сонячний парк, де родина влаштовує пікнік. Кожен елемент декору та обстановки повинен сприяти створенню відчуття домашнього затишку та гармонії.

Емоційний аспект також важливий. Члени родини відображають щастя, задоволення та взаємну любов. Їхні вирази облич, жести та пози мають випромінювати позитив, щирість та відкритість один до одного.

Усе це разом створює картину ідеальної родини за уявленнями покоління Z, яка відрізняється від традиційних уявлень, вносячи свіжі погляди та цінності.

??? Питання до аудиторії: «Що, на вашу думку, є основою в соціальних уявленнях про щасливу родину для представників покоління «Z»? Як це покоління дивиться на погляди своїх попередників? Як ставиться?»

Емпірична частина

У рамках нашого дослідження, ми застосували метод анкетування через Google Forms для з'ясування соціальних уявлень про щасливу родину серед різних поколінь. Дослідження було проведено у серпні 2023 року. У ньому взяли участь 90 осіб, розділених на три покоління: X, Y та Z, з рівним представництвом обох статей у кожній групі.

Основні тенденції, виявлені в результаті дослідження, включали перехід від традиційних уявлень про сім'ю, які домінували в поколінні X, до більш гнучких та індивідуалізованих уявлень у поколіннях Y та Z. Це відображає загальні суспільні зміни в напрямку більшої відкритості, толерантності та адаптивності у сімейних відносинах.

Інтерактив «Асоціації» «Соціальні уявлення про щасливу родину»

Звернення до учасників: «Ласкаво просимо до нашого інтерактиву 'Асоціації'. Сьогодні ми зосередимося на темі щасливої родини. Я буду називати слова, пов'язані з цією темою, а ви, будь ласка, записуйте перші асоціації, які виникають у вас. Це допоможе нам зрозуміти різні соціальні уявлення про щасливу родину серед різних поколінь.»

Інструкція:

1. Записуйте ваші асоціації з кожним словом.
2. Ваші відповіді мають бути швидкими та інтуїтивними.
3. Не переймайтеся про «правильність» відповідей.

Слова для Асоціацій:

1. Сім'я
2. Родина
3. Стосунки
4. Щастя
5. Любов
6. Підтримка
7. Традиції
8. Батьки
9. Діти
10. Домашній затишок
11. Відповідальність
12. Взаєморозуміння
13. Повага
14. Безпека
15. Спільні цінності

Після завершення запису:

- Збір відповідей учасників.
- Виявлення загальних тем та відмінностей у уявленнях про щасливу родину між різними поколіннями.

Мета інтерактиву:

- Вивчення соціальних уявлень про щасливу родину серед різних поколінь.
- Сприяння міжпоколінному обміну думками та поглядами.
- Підвищення розуміння різних аспектів щасливого сімейного життя.

Висновки: Після завершення інтерактиву буде проведено аналіз зібраних даних, щоб зрозуміти, як різні покоління визначають щастя у сімейному житті та які аспекти є ключовими для їхнього уявлення про щасливу родину.

Презентація додаткових фото- та відео-матеріалів.

Висновки: підбиваючи підсумки лекції, можна зробити такий висновок, що уявлення про щасливу родину істотно еволюціонували від покоління X до покоління Z. Для покоління X, щастя в родині асоціювалося зі стабільністю, традиційними ролями та забезпеченням матеріальних потреб. Вони цінували сильні сімейні зв'язки, засновані на відданості та взаємопідтримці.

Покоління Y (міленіали), народжені приблизно між 1981 та 1996 роками, почали звертати більше уваги на емоційне зв'язування та взаєморозуміння в сім'ї. Вони прагнули до балансу між кар'єрою та сімейним життям, акцентуючи на важливості особистого простору та самореалізації.

У покоління Z, народженого з 1997 року, уявлення про щасливу родину ще більше розширилися, включаючи ідеї різноманітності, інклюзивності та глобальності. Це покоління цінує емоційну відвертість, взаємоповагу та гнучкість у сімейних відносинах. Вони віддають перевагу менш формалізованим, але глибоким та автентичним стосункам.

Таким чином, можна відзначити, що з кожним поколінням зміщуються акценти у визначенні щасливої родини. Від традиційних цінностей і стабільності до емоційної відвертості, індивідуальності та різноманітності. Це відображає загальну тенденцію суспільства до більшої відкритості, толерантності та адаптивності в сімейних відносинах.

Контрольні запитання:

1. Які основні характеристики щасливої родини за уявленнями покоління X?
2. У чому полягають ключові відмінності у поглядах на сімейне життя між

поколінням Y (міленіалами) та поколінням X?

3. Як покоління Z визначає щасливу родину і як це відрізняється від попередніх поколінь?

4. Які цінності є визначальними для покоління Y у контексті сімейних відносин?

5. На які аспекти родинного життя покладає акцент покоління Z, і чому це важливо для розуміння їхнього світогляду?

6. В який спосіб еволюціонували уявлення про роль та значення сімейних зв'язків від покоління X до покоління Z?

7. Як зміна соціальних та економічних умов вплинула на уявлення різних поколінь про щасливу родину?

8. Які виклики та можливості виникають у сімейних відносинах від покоління X до покоління Z, з огляду на їхні уявлення про щастя в сім'ї?

Література:

1. Камінська С. В. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціальних уявлень у психологічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Випуск 2. Том № 2. 2014. С. 32-36.

2. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. Київ. 2010. 17 с.

3. Максимова Н. Ю Сімейне консультування : навч. посіб. Київ. ДП «Вид. дім «Персонал». 2011. 304 с.

4. Московісі С., Жодле Д. Социальное представление: феномены, концепт и теория. *Социальная Психология*. под ред. С. Московичи. СПб. Питер, 2007. С. 372-394.

5. Московісі С. От коллективных представлений к социальным. *Вопросы Социологии*. М, 1992. Т. 1. № 2. С. 82-96.

6. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І.

Психологія молодшої сім'ї. монографія. Луцьк. Вежа-Друк. 2018. 235 с.

7. Соціальні уявлення молоді. Особливості та шляхи формування. Колективна монографія. За ред. І.В. Жадан. Київ. Педагогічна думка. 2007. 218 с.

8. Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія. За наук. ред. А. Г. Скок, О. Ю. Дроздова, Т. В. Данильченко. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 376 с.

9. Титаренко І. Освітнологічний контекст поняття «Соціально-культурні чинники». *Освітнологічний дискурс*, 2017, № 1-2 (16-17).

ВИСНОВКИ

Результати проведених теоретичного та емпіричного дослідження дозволяють дійти наступних висновків.

1. Ми переконані, що соціальні уявлення відіграють роль унікального механізму пізнання, який вирізняється своєрідними знаннями, здоровим глуздом, смисловими аспектами та функціями, що формуються під впливом соціального контексту. Водночас, ці уявлення спрямовані на осмислення та засвоєння матеріальної, соціальної та духовної реальності із властивими їм характеристиками. Вони існують задля того, аби ми могли розшифровувати окремі феномени, приділяти значення об'єктам, які нас оточують, і виділяти ключові елементи в аспектах, що викликають інтерес у суспільства. Отже, соціальні уявлення є фундаментальною складовою колективної свідомості. Ми також вважаємо, що соціальні уявлення тісно пов'язані із соціальними стереотипами. На наш погляд, індивідуум переосмислює соціальну реальність та формує відносини з іншими людьми у процесі життєвого розвитку, що ґрунтується на існуючих стереотипах. Саме стереотипи здійснюють значний вплив на сприйняття людиною навколишнього середовища, дозволяючи їй швидше адаптуватися до змін у світі та ефективніше здійснювати пізнавальний процес. Саме тому соціальні уявлення мають у собі елементи стереотипізації.

Соціальні уявлення відіграють ключову роль у пізнанні реальності, формуються під впливом соціального контексту та сприяють осмисленню матеріального, соціального та духовного світу. Вони тісно пов'язані з соціальними стереотипами та відіграють важливу роль у формуванні відносин із оточенням, спираючись на існуючі стереотипи.

2. Дослідження показало, що для поколінь X, Y та Z існують певні спільні риси у визначенні щасливої родини, такі як відчуття єдності, любов, взаємоповага, ефективне спілкування, безпека дітей, і важливість підтримки та взаєморозуміння між членами родини. Також було визначено, що наявність війни впливає на сприйняття щасливих родин у країні.

Водночас, існують певні відмінності у сприйнятті щасливої родини серед різних поколінь: покоління X цінує стабільність, Y - гнучкість, а Z - індивідуалізм. Ці відмінності також відображаються у сприйнятті проблем у сім'ях та у підходах до вирішення конфліктів.

Тенденція в уявленнях про щасливу родину серед різних поколінь показує, що є загальні вартості та прагнення, але існують відмінності, що обумовлені часом, в якому виростили представники кожного покоління.

Спільність уявлень про щасливу родину серед різних поколінь полягає в універсальних цінностях, таких як любов, повага, взаємодопомога, та важливості підтримки та розуміння між членами родини.

3. Щодо практичного впровадження результатів дослідження, була розроблена лекція на тему уявлень про щасливу родину, яка може бути корисною для студентів психологічного факультету.

Перспективами подальших досліджень ми вбачаємо вивчення соціальних уявлень про щасливу родину в різних культурних та етнічних групах. Важливим є порівняльне дослідження поглядів на сімейні взаємини в межах одного покоління, але в різних соціально-економічних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абульханова К.А. Психология и сознание личности (проблемы методологии, теории и исследования реальной личности): Избранные психологические труды. Москва. МПСИ; Воронеж: МОДЭК, 2009. 224 с.
2. Балл Г. А. Выбор в жизни человека как предмет системологического и психологического анализа. *Мир психологии*. 2010. № 1. С . 197-208.
3. Баранівський В. Ф. Ціннісні орієнтації студентської молоді та їх роль в консолідації українського суспільства. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ, 2014. Вип. 43. С. 32-37.
4. Бовина И.Б. Теория социальных представлений. *Социологический журнал*. 2010. № 3. С. 16.
5. Бовина И. Б. Стратегии исследования социальных представлений. *Социологический журнал*. 2011. № 3. С. 19.
6. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: курс лекцій. МАУП. Київ. 2001. 170 с.
7. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молоді сім'ї. *Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки*. Луцьк. 2010. № 9. С. 23-29.
8. Вербицкий Р. Ю. Социальные представления как предмет социальной психологии. *Вестник Университета (Государственный университет управления)*. 2015. № 11. С. 311-315.
9. Вернік О.Л., Павленко О.В. Особливості уявлень про благополуччя в студентської молоді. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. Том. VII: Екологічна психологія. Вип. 49. С. 23–34.
10. Гафурова Т.Р., Курлина К.В., Кочетова В.И. Особенности представлений о субъективном благополучии в зависимости от его уровня. *European research*. 2016. № 3 (14). С. 100–106. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-predstavleniy-o-subektivnom-blagopoluchii-v-zavisimosti->

ot-ego-urovnya/viewer (дата обращения: 02.07.2023).

11. Донцов А. И., Емельянова Т. П. Концепция социальных представлений в современной французской психологии. *Вопросы психологии*. 1984. № 1. 128 с.

12. Дроздов О.Ю. «Соціальні уявлення про Захід та Схід України як складові масової геополітичної свідомості». *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*, № 22. URL : <http://family-medicine.com.ua/index.php/2227-6246/article/view/159539> (дата звернення: 07.07.2023).

13. Дроздов О. Ю. Особливості соціальної довіри вітчизняних студентів до представників різних професійних груп. *Одинадцять Сіверянські соціально-психологічні читання*. 2021. С. 93-97.

14. Дроздов О. Ю. Уявлення студентів-психологів про майбутню роботу. *Актуальні проблеми психології. Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія*. С. 45-48.

15. Дроздов О.Ю. Психологія масової геополітичної свідомості : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.11. Київ, 2016. 34 с.

16. Дюркгейм Э. Метод социологии. Пер. с фр. Западно-европейская социология XIX начала XX веков. под ред. В. И. Добренькова. Москва. *Издание Международного Университета Бизнеса и Управления*. 1996. С. 309-365.

17. Емельянова Т.П. Социальное представление – понятие и концепция: итоги последнего десятилетия. *Психологический журнал*. 2001. Т. 22. № 6. С. 39-47.

18. Емельянова Т.П. Социальное представление как инструмент коллективной памяти (на примере воспоминаний о Великой Отечественной войне). *Психологический журнал*. 2002. Т. 23. № 4. С. 56–66.

19. Камінська С. В. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми соціальних уявлень у психологічних дослідженнях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Психологічні науки*. Випуск 2. Том № 2. 2014. С. 32-36.

20. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до

гармонізації стосунків: дис. ... канд. психол. наук. Київ. 2010. 17 с.

21. Максимова Н. Ю Сімейне консультування : навч. посіб. Київ. ДП «Вид. дім «Персонал». 2011. 304 с.

22. Московісі С., Жодле Д. Социальное представление: феномены, концепт и теория. *Социальная Психология. под ред. С. Московичи*. СПб. Питер, 2007. С. 372-394.

23. Московісі С. От коллективных представлений к социальным. *Вопросы Социологии*. М, 1992. Т. 1. № 2. С. 82-96.

24. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молоді сім'ї. монографія. Луцьк. Вежа-Друк. 2018. 235 с.

25. Соціальні уявлення молоді. Особливості та шляхи формування. Колективна монографія. За ред. І.В. Жадан. Київ. Педагогічна думка. 2007. 218 с.

26. Сучасна молодь у соціально-психологічному вимірі: здобутки чернігівських психологів: монографія. За наук. ред. А. Г. Скок, О. Ю. Дроздова, Т. В. Данильченко. Чернігів: Десна Поліграф, 2017. 376 с.

27. Титаренко І. Освітнологічний контекст поняття «Соціально-культурні чинники». *Освітнологічний дискурс*, 2017, № 1-2 (16-17).

28. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї. навч. посіб. Луцьк. Вежа-Друк. 2015. 364 с.

29. Abric J.-Cl. Central system, peripheral system: their functions and roles in the dynamics of social representations. *Papers on social representations*. 1993. V. 2. №. 2. P. 75-78.

30. Collins-Mayo S. Youth and religion. An international perspective. *Theo-Web. Zeitschrift für Religionspädagogik*. 2012. No. 11.

31. Howarth C., Foster J., Dorrer N. Exploring the potential of the theory of social representations in community-based health research- and vice versa. *Journal of Health Psychology*. 2004. Vol. 9. No. 2. P. 229–243.

32. *Moscovici S. The phenomenon of social representations. Social representations: Explorations in social psychology. S. Moscovici / Ed. by G. Duveen. New*

York: New York University Press, 2000. P. 18-77.

33. *Moscovici S.* Why a theory of social representations? Representations of the social: bridging theoretical traditions. Ed. by K. Deaux, G. Philogène. Oxford: Blackwell Publishers, 2001. P. 18-61.

34. *Moscovici S., Markova I.* Ideas and their development: A dialogue between Serge Moscovici and Ivana Markova. Social representations: Explorations in social psychology. S. Moscovici. Ed. by G. Duveen. New York: New York University Press, 2000. P. 224-286.

Додаток А.**Анкета для дослідження соціальних уявлень про щасливу родину**

Інструкція. Вам будуть представлені незакінчені речення. Будь ласка, завершіть кожне з них, відповідаючи настільки детально, наскільки ви це вважаєте необхідним.

Інформація про респондента:

Рік народження: _____

Стать: _____

Освіта: _____

Сімейний статус: _____

1. «Усі щасливі родини мають...»
2. «Нещасливою родиною можна вважати ту, в якій...»
3. «Діти у щасливих родинах зазвичай...»
4. «Сімейне щастя - це...»
5. «Якщо порівнювати з минулими часами, то щасливих родин зараз...»
6. «Щасливу родину можна визначити за наступними ознаками...»
7. «Нещасливу родину можна визначити за наступними ознаками...»
8. «У щасливій родині батьки повинні...»
9. «У щасливій родині діти повинні...»
10. «Спілкування в щасливій родині відрізняється тим, що...»
11. «Конфлікти в щасливій родині вирішуються шляхом...»
12. «Щаслива родина для мене - це...»
13. «Якість життя в щасливій родині можна описати як...»
14. «Роль голови сім'ї в щасливій родині - це...»
15. «Щасливі родини різняться від нещасливих тим, що...»